VJEKOSLAV CVETIŠIĆ

SA PLANINA I GORA II

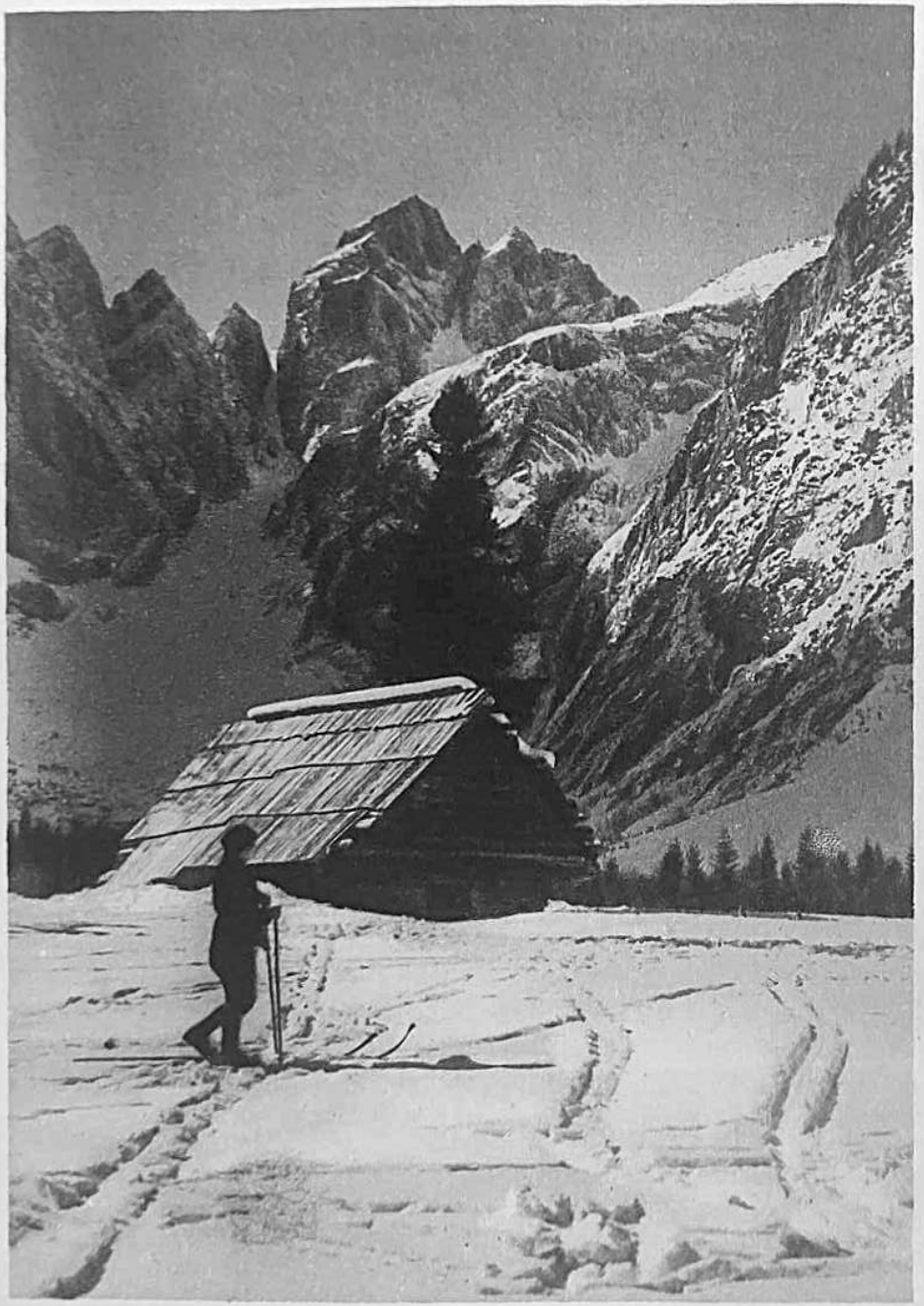

JALOVEC U ZIMI

VJEKOSLAV CVETIŠIĆ

SA PLANINA I GORA

KNJIGA II.

1928

Crteži omotnog lista i inicijala
OD PROF. TOMISLAVA KRIZMANA.

Slike:

Jalovec, Velika Planina, Žuta Greda i Minin Bogaz u Durmitoru
OD DRAGUTINA PAULIĆA.

Razor i Prisojnik, Križka stijena, Srebrena Vrata pod Snježnikom
OD LADISLAVA JANZONA.

Triglav u zimi
OD KARLA KORANEKA.

Cetina, Ušće Cetine, Makarska i Biokovo
OD VJEKOSLAVA CVETIŠIĆA.

TISAK I ROTOGRAVURA TIPOGRAFIJA D. D.
ZAGREB

Planina oplemenjuje idealizmom, osvaja romantikom i ispunja duh ljudski odvažnošću.

Triglav

I.

Kadgod sam bio na Triglavu, vraćao sam se s njega razmišljavajući, u čemu je njegov čar. Je li u širokoj i impozantnoj perspektivnosti, je li u tajanstvenosti njegovih slikovitih prizora? Triglav ostavlja u svačijoj duši duboke dojmove, jer nas zanosi u neodređenu, sanjivu daljinu, jer nas zanosi snaga njegove silne gore, snaga njegovih trabanata: Stenara, Cmira, Begunskog vrha, Rjavine, Kanjavca i tolikih drugih različnoga oblika.

Sve su te gore našle svoga Fidiju. Različite u silhuetama, u crtama, u položaju svojih prkosnih i strmoglavih stijena, što su poprimile patinu starine. Uzvišenost stare Triglavske gore, što je proživila sva vremena, šutljiva je i mistična. Na njoj gubimo iz svoje duše sitne interese, jer nam ona otkriva svoje tajne radosti, sreće i ljepote. Ona imade svoj ritam života, svoju snagu, djelotvornu snagu u svom vremenskom redu — onu istu životnu snagu, što rađa i pokreće svijetom i s nama. I onaj, tko znade

da prisluškuje kucajima srca ove velegore, osjetit će, kako na njoj život trepti i titra i u blještavoj igri svijetla na njezinim vrhuncima i u tamnim sjenama njezinih visokih, surih stijena.

Krasan je Triglav ljeti za vedra sunčana dana. Romantičan za tihih zvjezdanih noći. I tada dolaze k njemu, da ga pozdrave, svi oni, koji ljube planine. Dolaze ljudi obojega spola, starci i mladež, da se naužiju slobode, sunca, čistoga uzduha, širokih vidika i ljepote alpinskih krajeva.

— A Triglav? . . . Radostan i ozlaćen suncem, pokazuje se u svojoj veličanstvenosti i sjaju, kao simbol naše narodne snage i ponosa.

Triglav su opjevali u mnogim pjesmama slovenski, hrvatski i njemački pjesnici i prozvaše ga: »Kraljem Julijskih Alpa« i »Carstvom Zlatoroga«.

Na Triglav vodi danas trinaest različitih putova romantičnim alpinskim dolinama, kojima protiču bistre gorske bujice, hladovite šume prepune mirisavog gorskog cvijeća, u kojima je priroda u svako doba godine lijepa, slikovita i u onoj paukovoj mreži, što ju je razapeo u šumskoj tišini i u onim tmastim oblacima, što zastiru visoke kamene vrhunce i pozdravljaju ih sijevanjem munja i tutnjavom gromova.

Na sam vrh Triglava, gdje postaviše »Aljažev stup«, vodi željeznim klinovima i žicom osigurani put od Kredarice, pa nešto kraći od Aleksandrove kuće. Najviša mu je planinska kuća Triglavski dom na Kredarici (2515 m), pod samim Malim Triglavom, zatim Aleksandrova kuća (2404 m), pa Stanićeva u visini od 2332 m. Svake godine pohađa te kuće više

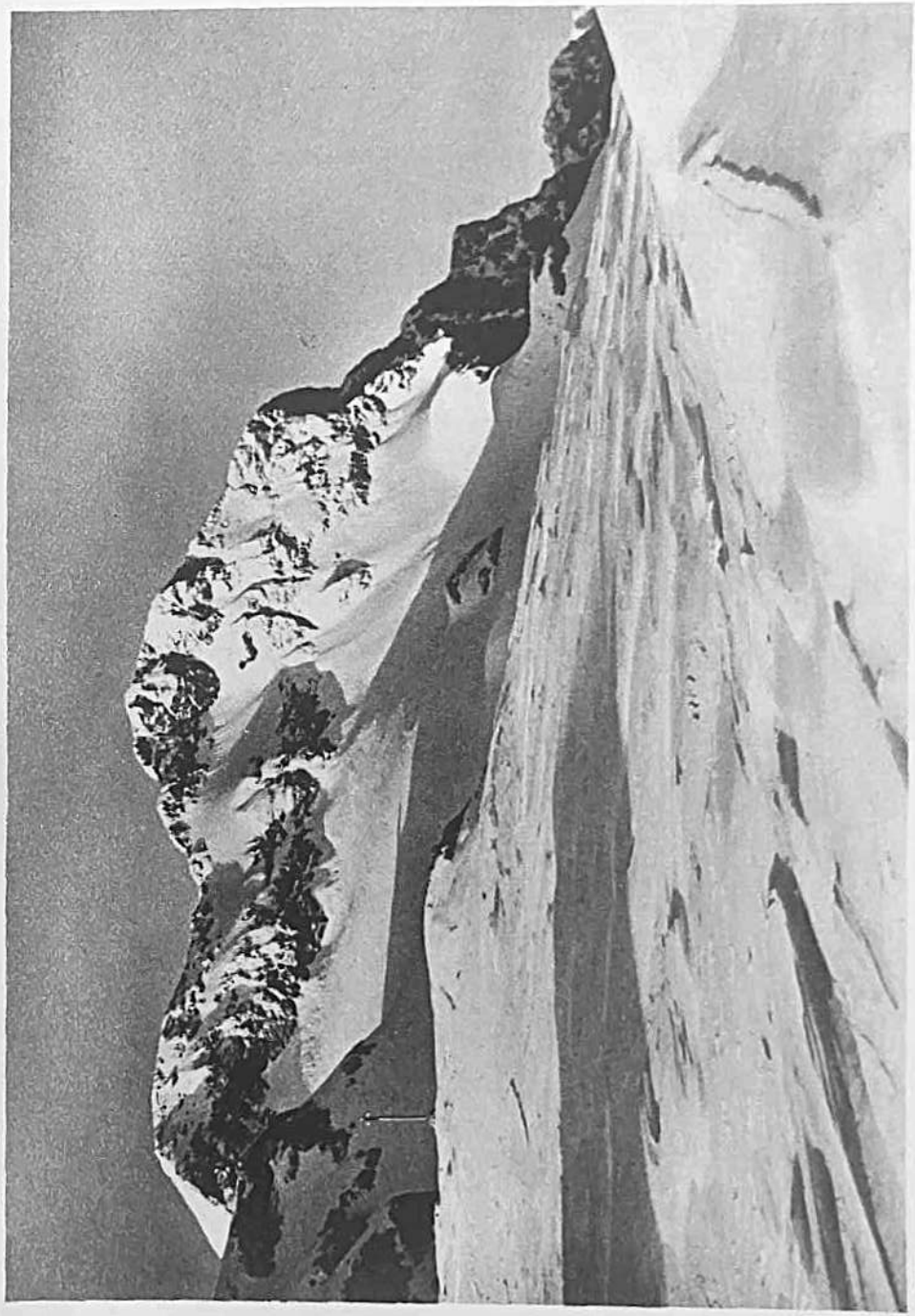

TRIGLAV U ZIMI

tisuća turista, a najviše ih prolazi romantičnom dolinom Vrata, gdje je na visini od 1015 m podignut Aljažev dom, nedaleko same triglavske sjeverne stijene. S Triglava silaze turisti vrlo rado nešto duljim, no vanredno slikovitim putem preko sedla Hribarce, pored Sedam Triglavskih Jezera, niz Komarča stijenu, kraj izvora Savice do Bohinjskoga Jezera.

Najzanimljiviji put na Triglav je Bambergov, naporan i eksponiran. Vodi rubovima sjeverne triglavske stijene, preko Bovškog snježišta i nastavlja na vrh Triglava preko kamenih ploča, pećina i grebena Kugyjevom stazom. Tuda, kao i preko sjeverne stijene, prolaze samo idealisti, svježi i puni iskrene ljubavi za visoke gore.

Kroz tri ljetna mjeseca živahan je promet u kućama. Danju se i noću dolazi i odlazi. Svi su radosni, pjevaju, dozivaju se na putovima i oni, što se nijesu nikad u životu vidjeli, srdačno se pozdravljaju i rukuju. Sve je veselo raspoloženo, sve je oživjelo u tim lijepim gorama — i ljudi i priroda. Oživjele su visoke stijene, niz koje se ruše vodopadi; oživjele su pećine i hridi, na kojima lagani planinski vjetrić njiše čupercima zelene trave, crvenim cvijećem rhododendrona, bijelim runolistima i modrim cvijetovima encijana. Njihove se divne boje harmonički slijevaju sa surom bojom kamenih hridi, bjelinom širokih snježnih polja i dubokom modrinom neba nad njima. Sve se to za vedra sunčana dana sklada u veličanstvenu himnu planine, koja osvaja dušu i srce sviju, koji joj prilaze s ljubavi i oduševljenjem. A njihov trud i napore nagrađuje Triglav za lijepa vremena

stostrukim užicima u neopisivo krasnim vidicima, koji sežu i do dvijesta kilometara uokolo iznad cijele Slovenije do modroga Jadrana. Od visokih Dolomita s bijelim ledenjacima: Marmolatte, Antelaom, Trim Cinama; od Tirolskih Alpi s visokim Ortlerom; od Visokih Tura s Glocknerom, Venedigerom, Sonnblickom, Dachsteinom, Ankogelom, pa sve do naših Kamniških Alpa, pitomih Karavanki i kamenoga Velebita.

Stojeći navrh Triglava, čovjek gleda pod sobom strmoglave stijene, što se ruše u crne dubine i gotovo nema osjećaja, da je vezan sa zemljom. Čini mu se da zajedno s njima tone u onaj daleki kraj, kud zalazi sunce i gdje se iz mora magle i oblaka javljaju silhuete snježnih i ledenih gora u ognju večernjega obzorja. Na Triglavu doživljuju se osebujne večeri i rađanje dana, kakovo se može vidjeti samo u visokim Alpama.

. . . A kad se spusti mrak i noćne sjene padnu na čitav gorski kraj, povuku se ljudi u planinske kuće na počinak preporođeni u duši, jer su stekli više poglede na svijet, ljude, narod i na bližnjega svoga.

II.

Strašan je Triglav kad zaurla srdžbom i orgijama munja, vihora i snježnih mećava. Tada se svi, koje njegove oluje zahvate na putovima, bore na život i smrt s njegovom podivljalom prirodom.

. . . Bilo je to koncem lipnja jedne godine. Triglav je bio u svojim strašnim razornim elementima. Snijeg je padao u velikim krpama kao na sam Božić i zasuo sve putove u dolinama: Kot, Krma, Vrata, Velopolje i Sedam Triglavskih Jezera. Silni studeni vihori borili se u uzduhu, gonili i trgali crne magle i oblake, što su potamnjeli čitavo Triglavsko gorje kao usred noći, a iz njih sijevale munje i tutnjeli gromovi. Svi, koji se za takova dana uspinju na Triglav, žure da sklonu glavu i da se dohvate što prije planinske kuće. I bude pritom nezgoda, jer često i najpoznatiji u tom terenu ne mogu da nađu zbog guste i neprozirne magle planinarskih kuća. Lutaju po snježnicima i dozivlju pomoć.

Bože moj, još mi je i danas živa pred očima nesreća bečkog turiste Wagnera, kojega je na sjevernoj stijeni Triglava ulovilo kišovito vrijeme. Okliznuo se na mokroj pećini i strovalio u strašan ponor. Tri su ga dana uzalud tražili, tek treći dan nađoše u nekoj provaliji rasmrskano truplo. Sabraše njegova uda i u krvavoj ih vreći odnesoše vodiči u Mojstranu, gdje ga pokopaše.

Triglav imade svoje drame u strašnim katastrofama mladih pregalaca: Lassa, Dra. Juga, Topolovca i drugih idealista, koji su žrtvovali mlad život pobjeđeni na triglavskim stijenama u borbi s moćnim protivnicima, s demonima prirode.

Pa ipak — ipak, nijedna pobjeda u borbi za život i smrt, u nijednom športu nije toliko uzvišena i slavljena, kao u alpinizmu. Ne vodi tu borbu športski nagon, već volja, idealizam, možda i strast, slična drugim strastima, no najuzvišenija od sviju.

Tamo na visokoj triglavskoj stijeni, koja se stiže

silnom voljom, smionošću i prezirom smrti, tamo su svjedoci pobjednikova triumfa drugovi, u čijim srcima carstvuje radost, kakovu nitko ne može da osjeti, tko nije proživio takove časove.

III.

Vidio sam Strah u Triglavu, u njegovim metarmofozama, u jednoj zanimljivoj psihoanalizi. Vidio sam ga na Malom Triglavu, u jednoga turiste pedesetih godina, koji je cijeli svoj život čeznuo, da prije smrti vidi Triglav i ljepote svijeta s njegova vrha.

Bio je upravo krasan srpanjski dan i još krasniji večernji suton, koji je zarumenio obzorje nad Triglavom i mamio nas, da se što prije uspnemo na njegov najviši vrhunac. U uzduhu se rađali hladni mlazovi večernjega vjetra. Sunce je polagano zalazilo za krvave oblake, što su pokrivali daleke gore. Modro obzorje nad nama prelazilo je pomalo u blijedo ružičast žar. Priroda je pjevala himnu umirućem danu!...

. . . A on, nesrećnik, nije osjetio ljepote večernjega obzorja, nije čuo himne božanstvene prirode, koju je pjevala odlazećem suncu. Ostavljale ga sile, glas mu podrhtavao, zgrozio se nad bezdanim zjalima surih stijena. Triglav je dobivao ispred njegovih očiju strašne i sablasne oblike. Počeo je da se boji tih stijena kao dijete u noćnoj tami. I tamo, gdje se sastaju na Malom Triglavu putovi od Aleksandrove kuće i Kredarice, klonuo je nemoćno, legao nauzmak, blijeda lica i velikih rastrašenih očiju, bez

misli i bez riječi upro mutne poglede u duboko obzorje... Trebalo je mnogo muke, dok su ga vodiči doveli u planinsku kuću na Kredarici.

Vratio se u dolinu, nesrećan u duši, jer nije dosegao cilja, ni osjetio uzvišenosti i veličanstvo slavljenoga Triglava.

. . . U planinskom kraju vidi lijepo u prirodi samo onaj, koji je vidio i crno u njoj. Penjući se na planine i gore po pećinama i hridima, uživamo u malim radostima i ako nam je gora ozlijedila tijelo, nije nas ranila u srcu i duši. U planinskom kraju jačaju naši instinkti, produbljuju se naše misli...

Alan

U današnje doba novih životnih elemenata, koji nam donose eksaltacije odvažnosti, novi športski moral, kulturu tijela mjesto duševnih potreba, koje lahko zasićuju kino i radio; u mehanizmu našega vremena, u kome se metafizika spojila s realnim životom, — rado odlazimo u slobodan svijet. U duševnoj težnji za istinom i u čežnji za sjajem i vedrinom, što ih nalazimo u visinama planina i gora. Tu se magle razilaze, a duša postaje mirnija u rumenom sjaju zore i tihoj melankoliji sutona.

. . . Gledali smo u večernjem sutonu talasanje krasnoga našeg mora, bijele barke s jadrima kao bijele leptire i srebrne oblake na modrome obzorju. Tko nije rastao s prirodom Velebita; tko nije slušao pričanja prastare šume i kamenja sinjavoga krša; tko najposlije nije čuo sklad bure i oluje s pjesmom cvrčaka u dragama i udaranjem valovja o velebitski žal, taj ne zna, što se krije u onim oblacima, koji stvaraju nad njima tamna brvna; što sniva u onoj zbilji velebitskih šuma, šutljivih i tamnih; što živi u idilama gorskih pašnjaka, po kojima ljetuju krda ovaca pitomljena zvucima pastirske frule.

MININ BOGAZ U DURMITORU

Sunce je tonulo zapadu, kad smo se iskrcali u Jablancu, čija se dràga utisnula pod te kamene gorostase sa svojim čudnim formama i sjenama. I budući da su dobri ljudi iz one magle na vrhovima nagovještali vedru proljetnu noć, odlučismo da ju provedemo na velebitskim gorama.

Ranije sumraka ostavismo more i luku, naprtismo na leđa teške torbe sa šatorom za noćivanje i s hranom za više dana, pa uputismo uzbrdo. Išli smo strmom putinom kroz valovitu pustinju kamenja prema Živim Bunarima, Dundović podima i Alanu. Putem po uzvisinama zastajemo, da gledamo mijenjanje prizora u svim nijansama crvene i žute boje, što ih zalazeće sunce sklada u prekrasne pejsaže s modrinom širokoga mora, surom bojom kamene pustinje i crnim oblacima na Velebitu.

Svuda naokolo odmiče dan u posljednjim cjelovima sunca. Tiho se i nečujno slubljuju obzorje, zemlja i more u večernjem sumraku.

Na Živim Bunarima, kojih četiri stotine metara nad morem, stislo se nekoliko jadnih podgorskih kućica s crvenim krovovima. Odavde nam uspon postaje teži, jer prelazimo na kamenu stazicu kraj kamenih klada i ploča, da pređemo kršovitu Dundović kosu, iza koje se uzdižu u oblake velebitski gorostasi.

Pod nama tamni more. Iz crnih oblaka, što su zaokružili čitavu Istru i Učku, proviri još za koji čas sunčana ploča kao crveno oko i zarumeni posljednjim tracima gole i strme obale otoka Paga, Raba i Lošinja, grebene i sike, što proviriše iz mora.

Upravo pod našim nogama tamni luka Stinice svojim smaragdnim zatonom, čas zelenim kao voda glečera, čas modrim kao obzorje bez oblaka

Može li se u toj prirodnoj sceneriji da osjeća umor i melankolija, koja rado čovjeka zaokuplja u pustim krajevima daleko od ognjišta? Osjećamo, kao da smo se oslobodili prošlosti i da već odavno živimo u tim gorskim krajevima. Eno, tamo pase u polutami još nekoliko ovaca i sjede na kamenu čoban i čobanka stišču se kao djeca u bojazni pred čudnim sjenama naših oblika, što prolaze pred njima. Tamo opet nad liticom zakriještila neka uplašena ptica i udarajući krilima odletjela u tamu. Ususret putem, kojim se uspinjemo, dolazi nam nizbrdice čoban; poskakuje vješto od kamena na kamen, goneći nekoliko koza. Vidiš mu u zagorjelu koštunjavom licu, u dobroti pogleda glavne karakteristike primorskoga gorštaka. Seljačkom dobroćudnošću upućuje nas u tajne tih kamenih gora, što se poput visokih zidova dižu pred nama i čudi se, što polazimo noću na Alan, a nijesmo ugledali svijet na kamenu ove krši. Bože moj, odakle daje taj pusti, suhi tvrdi kamen toliko mekoće srca i dobrodušnosti tim ljudima?

Na prevali Dundović kose gledamo u večernjoj magli, kako se bore vrhovi visokih gora, Ružanski vrh, Alančić, Bijeli kuk, da izbiju iz crnih oblaka. Duboko ispod nas sa Živih Bunara dopire do nas još jedva zamjetljiv lavež pasa, jedini živi glas u toj kamenoj pustinji.

Naš puteljak, što vodi sve strmije, jedva je vidljiv, prepliće se između velikih suvih ploča, sve dok nas

u visini prevale ne izvede na širi put, koji vodi na Dundović pode. Putem bacaju pećine i kamene grede pred nas čudnovate sjene. S planina struji studeni uzduh i magla biva sve ređa. Pomalo se iza Alana pomalja blijedo mjesečevo svijetlo, što nam osvjetljava fosfornim svijetlom krajinu.

Krasna, mistična gorska noć. Zbližuje ljude u jednu misao, u jedno čuvstvo, koje čeliči i uznosi tim rijetkim prizorima i užicima.

Na širokoj gorskoj uvali Dundović poda, na tisuću metara visine, što ih zatvoraju s jedne i druge strane masivni bregovi različitih oblika, mame nas fantastična ljeskanja srebrolikoga mjesečeva svijetla po drvenim krovovima od nekoliko razasutih pastirskih kolibica, što se stisnule između gromada kamena i kršljavih hrastića.

Eto nas domalo na Alanu, u blizini gora, po kojima se rađaju oblaci, što smo ih čitavog dana ploveći morem gledali nad Velebitom. Kod jedne kolibice dočekalo nas nekoliko dječaraca i djevojčica, koji su nas isprva gledali zastrašeno u međusobnom strahu, ne znajući što tražimo u to gluho doba noći u toj gorskoj pustoši. No poslije nas nude vodom kišnicom i dadu se snama u razgovore.

Vedra noć ne da snu na oči, već nastavljamo put kroz Bukovu dragu na Alan (1360 m). Pun mjesec, kojemu je počeo iščezavati pravi sjaj, obasjava samo krošnje drveća u gustoj šumi Bukove drage. Na kraju šume spremamo o ponoći šator za noćivanje pod tamnim sjenama visokog drveća i za-

malo snivamo na tvrdim ležajima, zaboravivši na sve, što bi nas sjećalo života od prije.

Noć studena i uzduh zasićen vlagom. Pomalo nestaje blistavih zvijezda. Dani se. Drugovi ustaju i pale vatru, da ugriju ruke i tijelo. U uzduhu se rađaju hladni mlazovi jutarnjeg vjetra i šuma tiho šumi. Iza Alana zarumeni rujna zora. Na istoku izlazi veliko zlatno sunce, noseći život i radost cijelome svijetu. Neviđena ljepota izlazi iz svemira na te visoke gorske krajeve i na duboko more pod nama. Zlatne zrake sunca ljeskaju se o strmim obalama otoka, što su se usred modra mora legli poput usnulih divova.

Zaneseni gledamo rađanje dana i svijetla. Opajaju nas jaki tonovi boja, puni sjaja i žara, što se ljeskaju u zlatu i ognju, pa nam srce klikće od radosti nad divotom prolaznih časova. Duboko pod nama obala Velebita, otoci Rab, Pag, daleko tamo u mirnome moru Lošinj, Prvić, Goli, Trstenik, što se kupaju u sunčanu žaru. Nad Velebitom žari se obzorje kao usijano željezo i rumene se bijele stijene velebitskih kukova i vrhunaca, što visoko iza Alana izbijaju iz gustih prastarih šuma. Čitava priroda pjeva himnu izlazećem suncu.

Negdje na Alanu u toj ranoj zori zasvirao čoban u frulu i njezine zvukove donosi nam vjetar, koji je počeo da goni, kao dan prije, oblake i magle po golim vrhuncima. Rastajemo se s Alanom, tim najljepšim razgledištem sjevernoga Velebita i uspinjemo se između gustih crnogoričnih šuma i visoke paprati, što vonja vonjem trulog granja, lišća i mahovine,

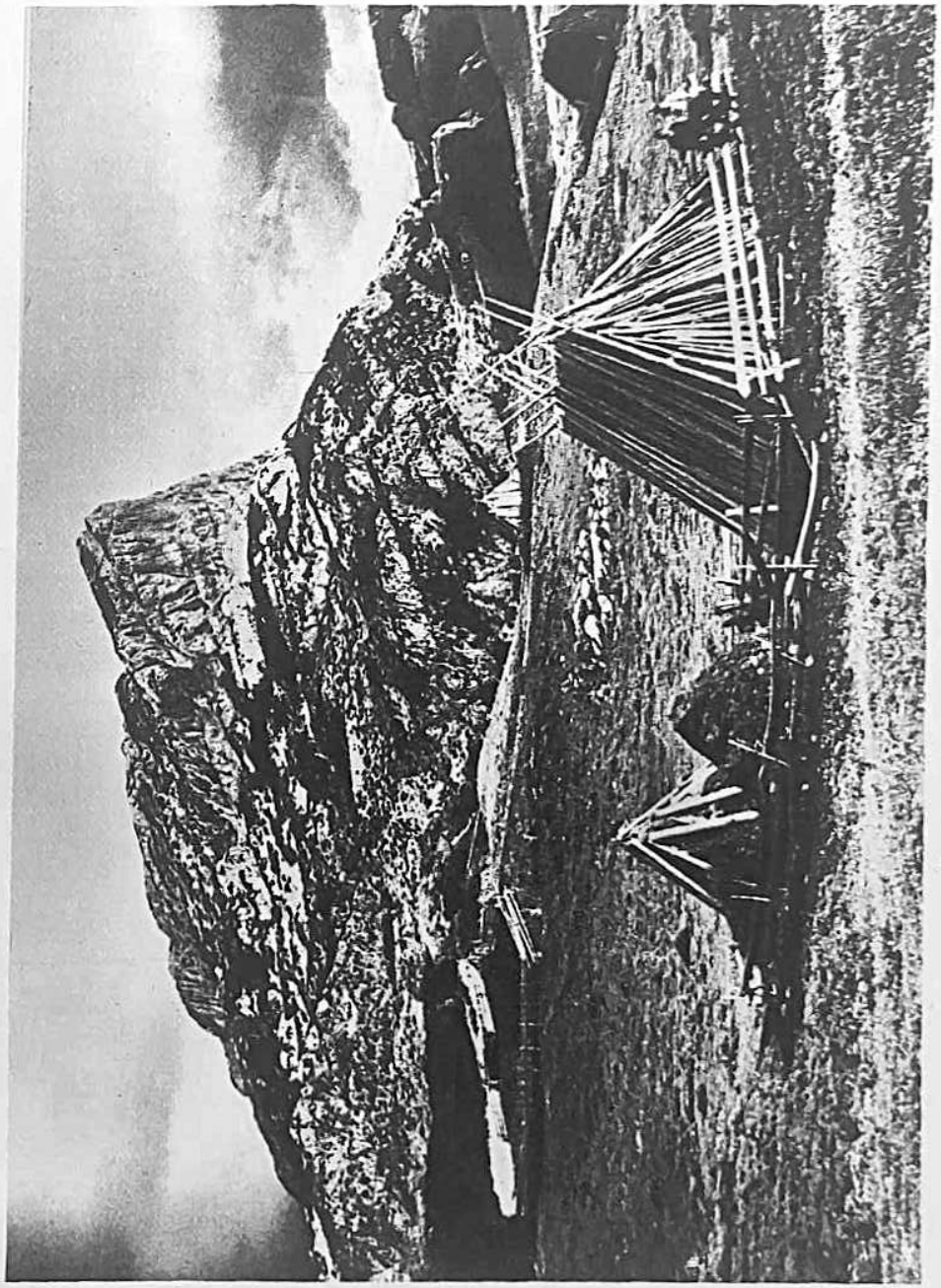

ŽUTA GREDA U DURMITORU

na Lubenovac. Prolazimo uz kiklopske bijele stijene Kozjaka, uz alabasterske klisure Lubenskih vrata, mimo stoljetnih jela i omorika, u kojima se rascešljavaju bure i oluje i uzlazimo na Mali Rajinac 1699 metara, po kamenju i pećinama. Tu su se već od jutra rađali olujni oblaci, iz kojih se spustio na nas pljusak na putu duž Žavizanske kose (1638 m). Sklonemo se u procjepu pećine jedne vrtače pred maglom, kišom, olujom i munjama, što su blještile i rezale maglu crvenim iskrama i tutnjile užasno između stijena i klisura.

Kad se nebo smirilo, nastavismo poslijepodneva put, noseći teške torbake na leđima, duž Žavizanske kose, Ječmišta, Lokve, pa odavde preko Lukova, Sv. Jurja u Senj.

Taj put od osamnaest sati hoda po kamenom terenu, spada među napornije ture, ali zanimljive i lijepe. Putem na Alan, Alančić, Lubenovac i Rajinac, nailazimo na prizore divlje gorske romantike. Takvih nemaju ni Alpe, nijedno naše gorje.

Prolazeći sate i sate starim i prastarim crnim velebitskim šumama, kroz čije krošnje ne dopire danje svjetlo, čovjek se podaje mrtvoj šutnji šuma i razmišljanjima. Tu se osjeća grandioznost velebitskih gorostasa, čije stijene na vrhovima udaraju u oblake. Tu se poštuje svačije čuvstvo i razumije, što se zbiva u svačijoj duši.

Križ

Ima ljudi, kojima se ne dopadaju polja u snijegu. Ima ih, koji se rugaju jednoličnosti snježnih planina. Takovi ljudi ne vjeruju, da planine dižu u čovjeku zanosnu snagu, moć duha, srca i volje, da preporađaju i oplemenjuju. Oni ne znaju, da čovjek u planini postaje i mislilac, koji u mikrokozmu ljudske duše vidi slične harmonije i disharmonije, što ih u sebi krije neizmjerna vasiona.

Kad nam dosade ljudi i konvencionalne spone svakidašnjega života, rado polazimo u planine, kako bi izbjegli nesređenome socijalnom i gospodarskom položaju okoline, pa u širokoj i vedroj gorskoj prirodi potražili radosti života, nove pojave, snažne dojmove i novih ideja.

. . . Noćili smo u romantičnoj Kranjskoj Gori, koja leži u slikovitoj gorenjskoj dolini Slovenije, između Karavanki i Julijskih Alpi, u sredini među četiri planinske doline: Velike i Male Pišence, Martuljka i Planice. Okružena je impozantnim vrhovima Julijskih Alpa: piramidastim Špikom, visokim, razdrtim stijenama Škrlatice, masivnim Prisojnikom i Razorom, pa pitomom Mojstrovkom.

Noćili smo na sjeniku kraj turističkoga hotela

KRIŽKA STIJENA

»Razora«. Bila je ugodna ljetna planinska noć. Sve utonulo u dubokom mraku, dolina i visoke planine, kuće i crkva sa zvonikom, čitavi danji život toga ubavog alpinskoga mjestanca. Bili smo podijeljeni u dva skupa. Nas nekolicina drugova i drugarica uspet ćemo se preko Križke stijene na Križ i potom preko Bambergova puta na Triglav. Druga skupina, polazi istodobno na tešku i vratolomnu turu preko sjeverne stijene Razora i potom preko sjeverne stijene Triglava. Njihova imena, kao odvažnih i vrsnih planinara spominjem: sestre Domičelj, Dušan Jakšić i alpinista svjetskog glasa Dr. Guido Mayer.

Ustali smo još za tame i u prvo praskozorje koračali gorskom cestom, što u zavojima vodi uzduž šumne Pišence. Pišenca reže dolinu zatvorenu crnim šumama jela i omorika. Njezini slapovi šume danju i noću vječnim šumom. Na raskršću putova, od kojih jedan vodi na Špik, a drugi u Krnicu pod Križku stijenu, počeo je da sviće krasan dan. Oko nas budio se čitav planinski kraj u rumenilu novog sunca, u sjaju jutarnjega svijetla, u nijansama žutih, violetnih i crvenih boja. Sa sviju strana bogati kontrasti u prekrasnim scenerijama Škrlatice, Razora, Prisojnika i Mojstrovke, uzbuđuju u nama zanos i opajanje harmoničkim bojama. Stojimo zaneseni na podnožju tih silnih gora, što se kupaju u zlatnome svijetlu i osjećamo, kako na njima carstvuje nešta veličanstveno, veliko i moćno i kako svatko tko dođe pod njihovo stijenje, mora da zadršće u strahopočitanju i zanosu.

Čitav sat uspinjemo se lijepim šumskim putem,

a potom po prudištima u Krnicu. Pod Razorovom stijenom opraštamo se s našim drugovima, koji se na nju penju vezani užetima vješto i oprezno. Ne znaju što su bezdni, ne znadu što je omaglica nad njihovim zjalima. Ništa im nije nesavladivo i teško, i sama smrt nije im strašna. I njih vuče kao i nas na te planine snaga volje, idealizam, možda i strast. Rekao je netko: tko hoće znati živjeti i cijeniti život, mora poći prkositi smrti...

Po strmom snježištu uspinjemo se pod Križku stijenu. Ulazimo u tamnu kotlinu, zatvorenu naokolo visokim ovjesnim stijenama. U njoj vlada neprijatna studen i mrtva tišina.

Nepomične stijene visoke su i gigantske, čvrste i stare. Vijekove i vijekove prkose buri i oluji, snijegu i ledu. Kupaju se u suncu i stenju muklo u vihoru; drijemaju u jesenskoj i proljetnoj magli, a kiša sitna i sipljiva, uvlači se u njihove pukotine.

Studeno nam je. Stisnemo se jedan uz drugoga pod golem kamen usred snježišta. Odvalio se sa stijene. Tu se odmaramo, da skupimo snage za uspinjanje po pećinama. Pogledam drugove, ozbiljni su i šutljivi. Vidnim interesom posmatraju te okomite stijene. Jedan drugoga pita pogledima, je li moguće, da se tuda može uspeti čovjek?...

Nad našim glavama sunčan dan, što radosno obasjava carstvo Zlatoroga i kralja Julijskih Alpa, majestetični Triglav. Doba je da požurimo u visine iz te neugodne studeni i sjene. Veliki crveni znak na kamenu pokazuje nam stup na samu stijenu. Uspinjemo se po eksponiranim pećinama laglje,

nego što smo mislili. Penjemo se nogama i rukama, uz rubove strmoglavih stijena, po gromadama raspucalog kamenja na vrh Križke stijene. Cijelim putem gledamo silovit rad vode i moć njezinu u uništavanju kamenja, što se kao ogromni blokovi nadvisilo na samu stijenu i prijeti, da će se sad na uz silan tutanj strovaliti u bezdan.

Pogledamo dolje. Bože moj, kolika dubina! Strmoglave, ravne kamene stijene! Pod njima vijugaju zelene doline Krnice i Pišence, iz kojih dopire blejanje ovaca i dozivanje pastira. Doline zatvoraju kameni masivi Razora, Prisojnika, Mojstrovke. Čitav svijet oko nas postaje savršenom ljepotom neograničenoga udivljenja.

Nakon sat i pol veranja po klisurama obasjalo nas sunce na vrhu Križke stijene. Pred našim se očima otvorila veličanstvena panorama. Na sve strane u spokojnom miru i tišini sunčaju se alpinski gorostasi. Tu su snježišta i kameni podovi, što se spuštaju laganim padom u dolinu Vrata; tamo opet na dohvat ruke smeđi greben samoga Križa, bez išta živa na njemu; do njega silni i masivni Stenar, a iza njega uzdigao se u modro obzorje majestetični Triglav, sa svojim trabantima Rjavinom, Cmirom, Urbanovom špicom, Kredaricom i Kanjavcem. Veličanstvena galerija. Prekrasna gorska krajina svijetla, ljubavi i istine!

S vrha Križa otvorila nam se još šira i dalja priroda. Pod nama iščezle sitnice i ljudi, a pred nama u daljini bijeli lanac Visokih Tura, sijede glave orijaša Grossglocknera, Venedigera, Dachsteina, Vis-

bachhorna, Sonnblicka, Ankogela; najviši, vrh tirolskih Alpi, Ortler, visoko se uzdigli u modro nebo, a njihovi se ledenjaci ljeskaju na suncu u tisućama žarkih boja. Pod našim nogama maleno Križko jezerce i duboka dolina Soče s Kaninskom skupinom. Impozantni Mangart, Jalovec, Ponca, Rogljica, i Škrlatica, duga kosa zelenih Karavanki, s Golicom i Stolom. Oduševljavamo se kao djeca; upiremo prstom u mnoštvo gora i dolina; naslađujemo se dalekim i prekrasnim vidicima što nam ih daje čist, kristalni uzduh. Osjećamo snagu svoju u toj slobodi, ponosni u svome triumfu, neograničeno slobodni od ljudi i svakidašnjega života u dolini. — Čovjek nikada nije slobodniji, nego li kad se svemirski čudi, rekao je filozof Kierkegaard.

Tko nije vidio s Križkih podova i Križkih grebena, Triglav, kralja Julijskih Alpi, taj nije vidio slavu našega slavenskog alpinskog svijeta. Majestetičan kao vladar tih silnih gorskih gorostasa, izdigao je čelo visoko obzorju pod oblake, a njegov zeleni ledenik i bijeli snježnici kao hermelinski plašt od Rjavine pa sve tamo do Kanjavca, ljeskaju se na suncu u stotinu dragulja.

Tu u čistoći alpinskoga snijega, u golemosti tih gora i stijena; u vedrini obzorja, svijetla i sunca, — tu nema svakidašnjosti; tu čovjek vjeruje u sebe, u moć svoje volje i snage, što ga je dovela do toga planinskog raja. Takvi nas dani oslobađaju vječno istoga, jednoličnog, tipičnoga, što u svakome zvanju dojadi. Tu je planinar, čovjek intelekta, pobuđen doživljajima na življi duševni život. A kad utonemo

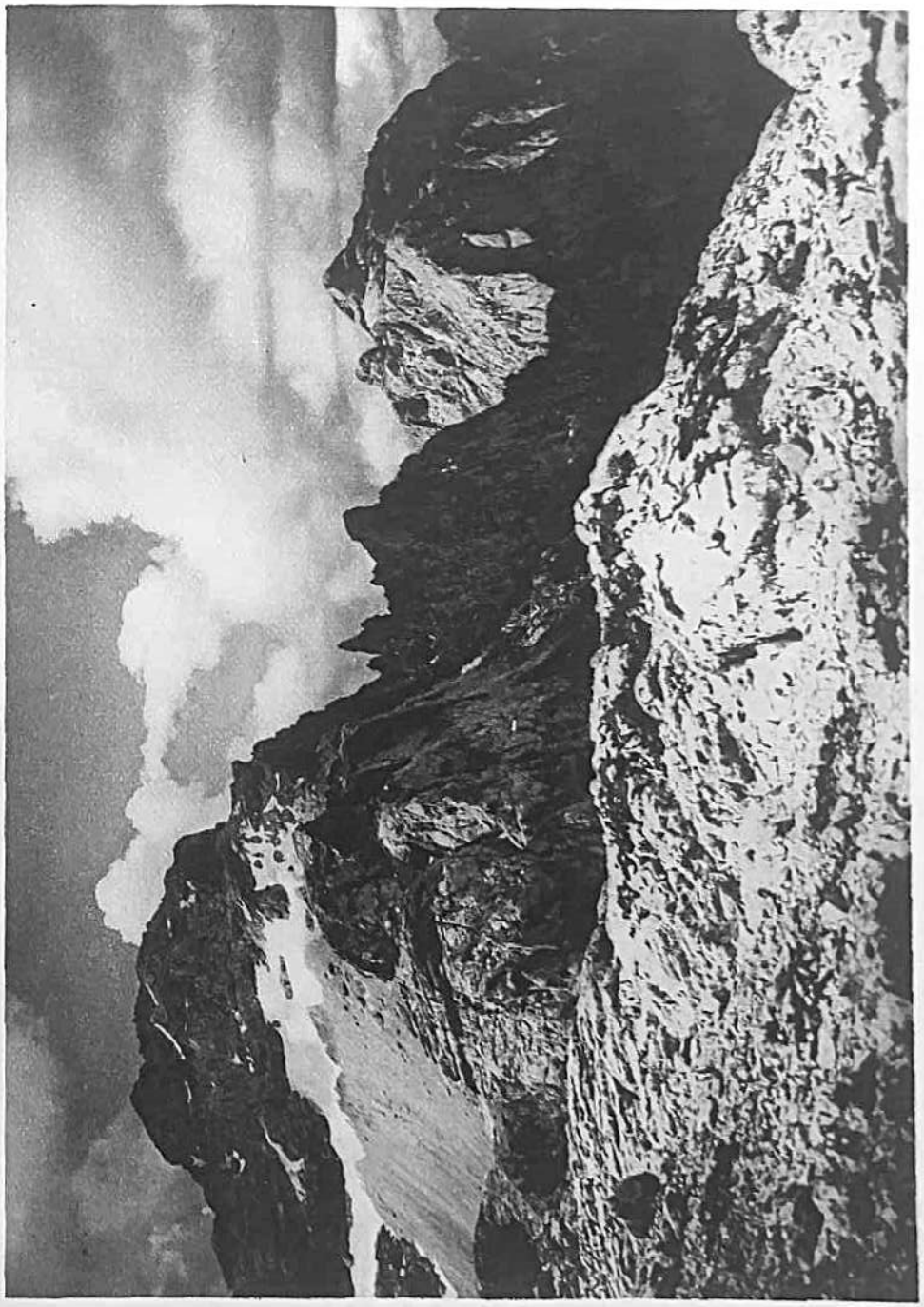

RAZOR I PRISOJNIK

pogledom u čisto, duboko, modro obzorje, rade misli, radi fantazija. Tražimo odgovore na pitanja: »Čemu ta svakidašnja tragedija svijeta i ljudi? Gdje je ta superiornost nadčovjeka? Što je taj neizmjeran misterij nad našim glavama? . . .«

. . . Sunce polagano tone zapadu. Rastajemo se s tim rajem u planini i silazimo u dolinu Vrata, da prenoćimo u Aljaževu domu. Sjedimo za večerom. Imade nas dvadesetak planinara; redom se upoznamo i govorimo kao stari znanci. Jedan pripovijeda o strašnoj nesreći na ledenjacima Grossglocknera, drugi se sjeća odvažnih planinara, što su se unesrećili na sjevernoj stijeni Triglava i njihove tragične smrti . . .

Ali do bijesa i te pripovijesti i tragedije! Zar ih čovjek ne gleda dosta svaki dan oko sebe u životu? Predajmo zaboravi te žalosti u opojnim užicima životne radosti, koju osjećaš u širokoj slobodi prirode, gdje tijelo zaboravlja sve napore, a duh se diže u idejalne visine svemira . . .

Zvijezde su svjetlucale po obzorju i mjesec od nekuda iz daljine bacao svoje fosforno svijetlo na bijeli Triglavski ledenjak. A kad se spustila noć, čusmo izdaleka dozivanje naših drugova, što su se vratili s Razora, radosni i presrećni, da su stigli svome cilju, bogatiji novim iskustvom i novim doživljajima.

Je li vam sada razumljivo, zašto ljudi iz života, u kojemu su blaziranost, manira i suhi materijalizam došli do estetskih vrijednosti, — čeznu za čistom i vedrom planinskom prirodom? . . .

Od Sv. Jure (1762 m) do Sv. Ilije (1640 m) na Biokovu

Otkako postoji čovjek, duh mu čezne za visinom i nju stiže na visokim gorama, koje mu daju duševnu i tjelesnu okrepu u njegvoj dnevnoj borbi za opstanak. Planina budi u čovjeka težnju, da upozna neizrecive krasote njezine prirode, daje mu snagu za ispravno gledanje u prirodu, u njezine estetske i etičke vrednote, daje mu snagu duha, kojom postizava svoje ciljeve prezirući svaku pogibelj i sve zapreke.

Priroda Biokova slikovita je, prepuna krasnih motiva, koji zanose dušu svakoga pravog ljubitelja prirode, idealiste i umjetnika. Ljepota ove planine naći će izričaja u ljepoti duše svakoga onoga, koji ju upozna i zavoli.

Biokovo je najljepša romantična planina Dalmacije. Romantika te planine počinje u maju i traje do oktobra. Kad se zazeleni gorska trava i drveće; kad se siva krš, sure gorske hridi i visoke stijene okupaju svakoga dana u toplome južnom suncu; kad čobani uz pjesmu gone po vrletima i klancima krda ovaca na planinu; kad po vrhovima Biokova

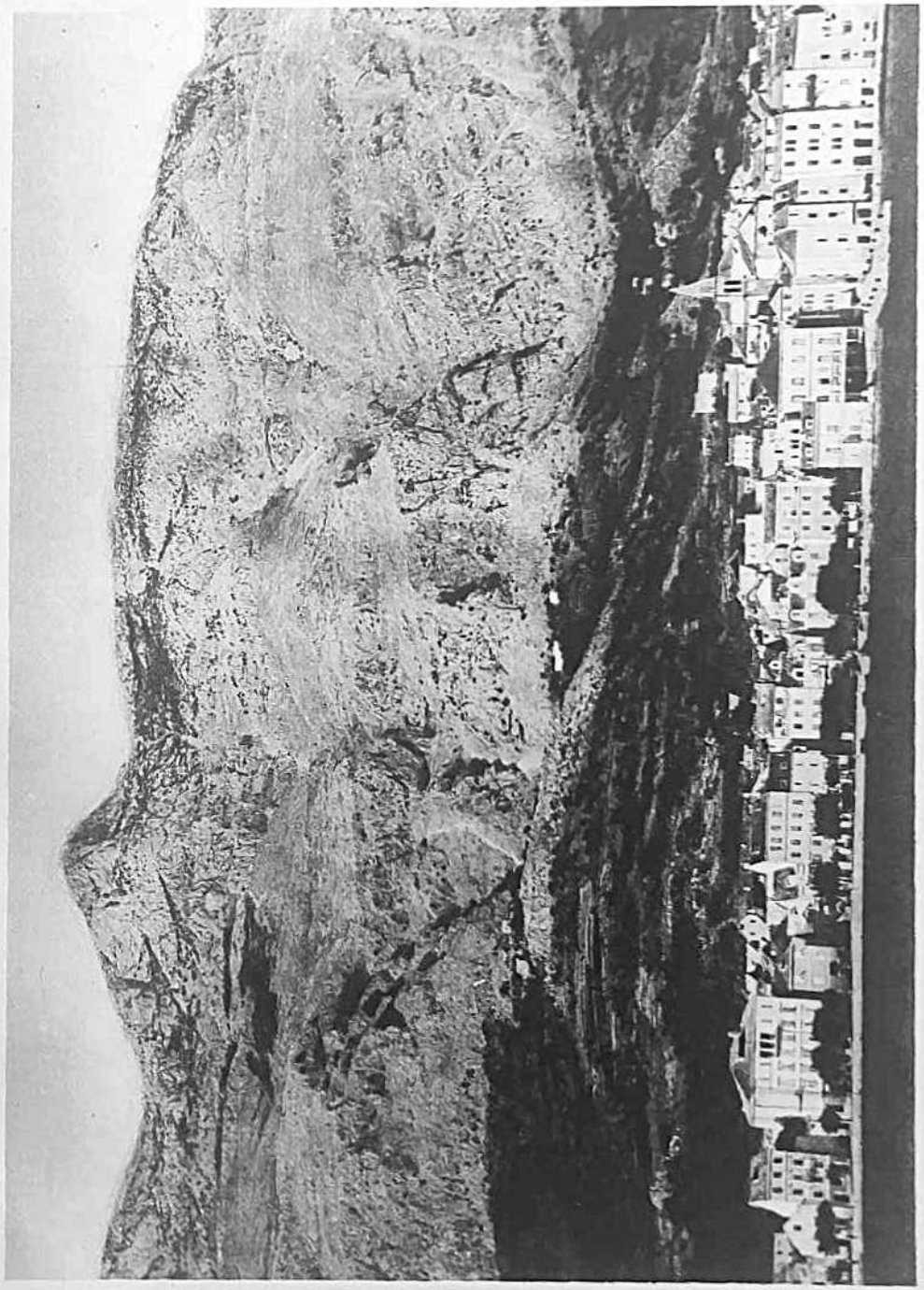

MAKARSKA I BIOKOVO

zahodeće sunce razlije krvav sjaj od neba do zemlje, nad kopnom i modrim morem, onda Biokovo oživi svojim životom i djeluje grandiozno.

Od slikovitoga dalmatinskog pristaništa Makarske sve do Baške Vode uzdiže se golemi bedem biokovskih stijena. Neke su od njih do tisuću metara okomito odrezane, pa je na nje gotovo nemoguć svaki pristup. Sa stijena ruši se kamenje u žalo, što se u obroncima spušta sve do mora. Čitav kraj uz obalu od Baške Vode sve do Makarske, koja imade prekrasan položaj, prepun je širokih panorama, slikarskih motiva, krajobraza u živim bojama, koje ugodno djeluju za oko i uznose čovjeka, koji traži lijepo i slikovito u prirodi. Tu su u harmoničnu cjelinu spojeni: modro more, zeleni gajevi maslina, višnji i smokava s golim sivim kršem visokih stijena Biokova, kojega ozlaćuje južno sunce.

Makarska kronika bilježi, da se 1838. popeo na Biokovo i sam saksonski kralj Fridrich August, kojega je narod na povratku u selima svečano dočekao. Na dan Sv. Jure dolaze stotine seljaka iz dalmatinskoga Zagorja, s otoka Brača i Hvara, iz sela ispod Biokova i hodočaste na najviši vrhunac sv. Jure 1762 m, gdje je iz kamena podignuta malena kapelica, u koju može jedva da stane desetak ljudi.

Impozantni su ovi biokovski vrhunci: Vošac 1421 m, Štropac 1350 m, Troglav 1659 m, Šibenik 1463 m, Proždorac 1450 m, Kuranik 1551 m, sv. Ilija 1640 i najviši sv. Juro 1762 metra. Svi se oni odlikuju ljepotom svoga oblika i plastikom, bogatom planinskom florom i neprispodobivim dalekim

izgledom na kopno i more. Da se upozna ljepota i duša te impozantne gore treba, da se prođu svi njezini vrhunci, klanci, dôci i vrtače; da se upoznadu tajne njezina života i bajoslovni prizori: za tihih ljetnih mjesečevih noći; za guste magle, što se čvrsto prikovala uz bedeme biokovskih stijena; za bure i oluje i za krasnih ljetnih toplih sunčanih dana. Da se upoznadu strmoglave stijene, klisure, pećine i klanci, kuda čobani gone svoje blago, onda će se vidjeti, kako je ta silna gora oživjela svojim osebnim idilskim životom, u koji bi divno pristali sunčani ditirambi. Kako upravo u njoj, u onim dubokim pustim klancima, koje oblijeću suri orlovi, veselo igra žarko sunce i kako u njoj ugodno opaja miris planinske flore.

Biokovo obiluje vrtačama različita oblika, dubina i širina. Po tim vrtačama imade ponora i ledenica sa smrznutim snijegom, kojega seljaci vade i nose ljeti u Makarsku. Sa sjeverne je strane Biokovo šumovito poput Velebita. Prema primorskoj je strani strmo i golo; djelo teških i čestih bura.

Za uspinjanje na biokovske vrhove turistima služe ovi putovi, odnosno prijelazi stazicom ili nogostupom kroz klance i pećine: iz Makarske preko Kotišine, ili Makra na Vošac, odavde stazicom preko Stipkovca i Visoke Kose na Troglav i sv. Juro. Iz sela Veliko Brdo uzlazi se nogostupom kroz klance na Borovac, Stropac, Razdol i Šibenik. Iz sela Basta može se klancem na Kuranik iz Baške Vode kroz selo Topići na sv. Iliju.

U sirotinjskim pastirskim kolibicama na Biokovu,

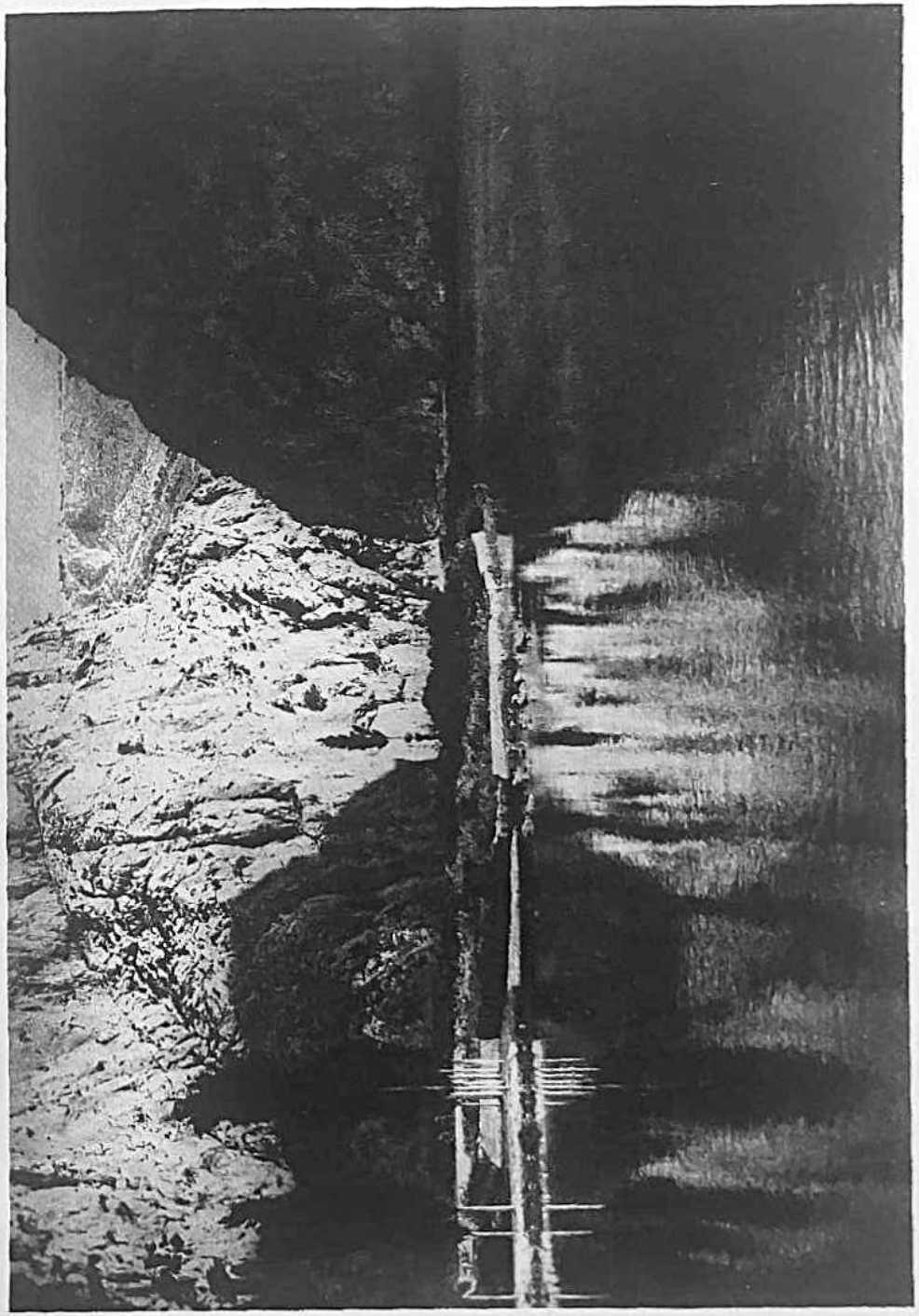

UŠĆE CETINE

složenim iz netesanoga kamenja, stisnutim između pećina, dočekat će vas gostoljubivo dobroćudni pastiri, koji za suhih ljetnih mjeseci prehranjuju u planini svoje blago, obrađuju svoje malene njivice u dnu dubokih vrtača, gdje je voda nanijela nešto zemlje s okolnih visina, kose travu po pećinama, suše sijeno i nose ga niz klance Biokova u svoja sela. Događa se, da se pod teškim teretom strovale niz stijene u duboke provalije.

Narod je tamošnjega kraja divan i gostoljubiv. Ne zna čime bi te sve u svojoj sirotinji podvorio i kako da ti uljepša boravak u svojoj kući. Za ljetnih mjeseci može turista na Biokovu kod pastira dobiti svježega mlijeka, sira i vode. Sučuvstvuje sa svakim, koji polazi u biokovske planine, jer zna, da su one veličanstvene u svome miru i strašne u svojim razornim elementima. Sve od Makarske do Baške Vode, u svakome selu, kojim će proći planinari, dočekat će ih seljaci dobre ćudi, strpljivi u svojoj sirotinji i žaliti smrt unesrećenoga planinara Maksimilijana Mandla, čiju tragiku tamošnji narod duboko osjeća. Nikada još takova pokopa nije vidjela Baška Voda. Stotine seljaka, sve dva i dva u redu, sproveli su tijelo pokojnoga Mandla. Narodni pjesnik iz Baške Vode, Ćiro Radić, opjevao je u narodnom stihu njegovu tragičnu smrt:

»Biokova ti si ponosita, sa vrletima puno uzgorita,
Prijateljstva ti nikakva ne ćeš, samo žrtve hoćeš
da odneseš.«

— — — — — — — — — — — — — — —

»Ode jedno dvadeset momaka,
Da donesu žrtvu od junaka.
Uzmu žrtvu, na se je navale,
Drugi drže, da se ne privali.
Ne može se ni prazan hoditi,
Kuda žrtvu oni će nositi.
Nema puta, kuda je hoditi,
Već na ruke treba ga spustiti« . . .

Na tom mjestu postavio je hrvatski turistički klub »Sljeme« spomenploču: »Ovdje je na Uskrs 1927. u buri i snježnoj mećavi poginuo prirodoslovac i planinar Maksimilijan Mandl u 33. godini života. U spomen svome drugu H. T. K. »Sljeme« u Zagrebu.«

. . . Na svakoga, koji se prviput uspne na koji od biokovskih vrhunaca, učinit će ta planina vanredan dojam.

. . . Bilo je jedne ljetne noći, kad sam s mojim drugom pošao od Makarske na Vošac, Troglav i sv. Juro. Bio je zanimljiv noćni put. Rijetko se takav doživi. Makarska u električnoj rasvjeti ostajala je sve dublje iza nas; upravo pod našim nogama. Na trgu igrala glazba i njezini nas zveci u jasnoj jeci pratili u noć sve do vrha samoga Vošca. Po moru javljale se ribarske barke sa svijetlom i oko ponoći bilo ih je na stotine duž makarskoga primorja, otoka Brača, Hvara, u daljini Šolte i Visa. Daleko na sjevero-zapadu odražavala se na tamnom obzorju rasvjeta grada Splita. Oko ponoći razvedrilo

se obzorje, ukazale se zvijezde, koje su od časa do časa zastirali crni oblaci s juga.

Bio je jedan sat po ponoći, kad stigosmo puteljkom između pećina i gromila kamenja na Vošac, gdje smo u jednoj pastirskoj staji kod Stipkovca prospavali dva sata. U ranu zoru krenusmo preko Troglava na najviši vrhunac Sv. Juro. S te točke Biokova bilo je ujutro oko sedam sati daleko razgledanje na sve strane. Okolo nas na Biokovu labirint od vrtača, dolaca, vrhova golih, različita oblika sve tamo do impozantnoga sv. Ilije. Na jugu i jugozapadu ljeskalo se modro more u jutarnjem suncu, što je prvim tracima obasjavalo otoke Brač, Hvar, Vis, Korčulu, njihovu rasčlanjenu obalu, zatone i pristaništa. Daleko u dubini obzorja bosanske i hercegovačke gore, nedaleko nas planina Mosor, pod nama dalmatinsko Zagorje, Imotsko polje, Zagvozd i tako dalje. Silazeći sa sv. Jure smjerom planine Šibenika, spustila se najednom gusta magla, kiša i oluja. Ovim smjerom gotovo i nema puta, već stazice, koje vode samo do pastirskih stanova i dolaca, pa treba prelaziti mnoštvo vrtača, u kojima imade usred ljeta snijega.

Vanredan je vidik i s vrha Šibenika, koji se poput triglavske sjeverne stijene ruši gotovo hiljadu metara duboko prema morskoj strani. Vidik s njega na seoce Bast, Topiće i Bašku Vodu isto je tako veličanstven, kao s Tominšekova puta na Triglavu u dolinu Vrata. Na samom vrhu Šibenika postavili su seljaci iz Basta veliki drven krst, jer se na tom

mjestu strovalila niz stijenu neka pastirica berući travu.

Impozantan je klanac iz Basta, što ga zatvoraju gigantske stijene Šibenika i Proždorca. Strm je do 50 stupnjeva i spušta se duboko gotovo kilometar. Po njemu se može preko Kuranika grebenom na vrh sv. Ilije. Romantičan je klanac iz Velog Brda na Borovac i Šibenik. Zanimljivi su i slikoviti slazovi s biokovskih planina u različnim varijantama prema Omišu i Cetini, koja čini prodor između kose Mosora i Biokova.

Biokovo je vanredno interesantna planina, prepuna planinarskih problema. Imade pojedinih krajeva i partija, koje podsjećaju na Julijske Alpe u Sloveniji, na dijelove Hribarce sedla i Krme, a strmoglave, grandiozne, do tisuću metara visoke stijene, što se gotovo okomito ruše na primorsku stranu, jednako su veličanstvene, kao mnogo spominjane stijene u Julijskim Alpama.

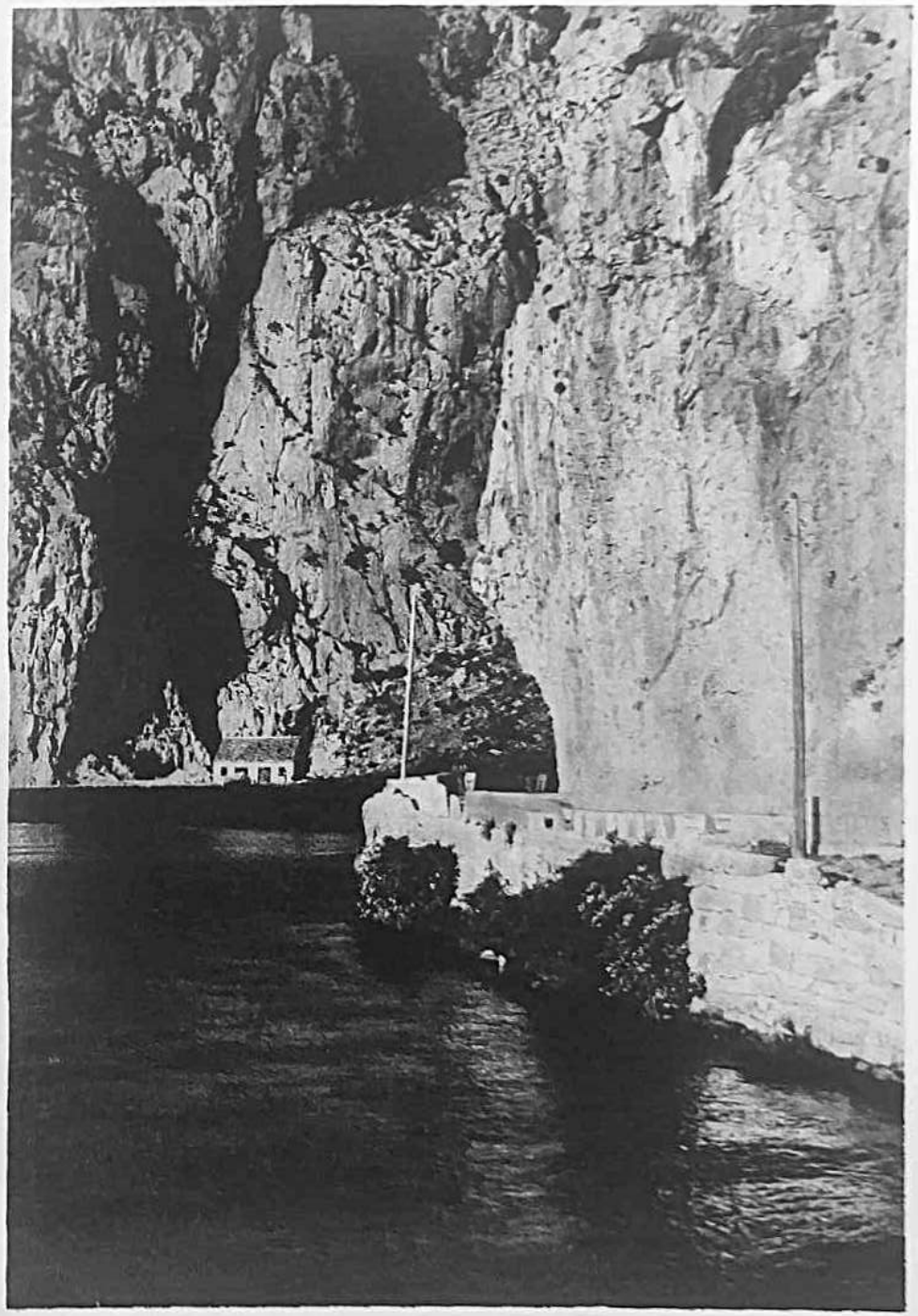

CETINA

Mangart u suncu i oluji

U planinskoj prirodi nastojimo, da čujemo i vidimo, što nam mislioci i pjesnici nagovještaju. Da spoznamo, kako je u šutnji visokih gora vječna strepnja pred Svesilom, koja ispunjava čitav horizont spokojnim mirom i tutnjavom munja, neshvatljivom tragikom ljudskoga bića i neizmjernošću. I tu smo u našoj životnoj svijesti primorani, da pod zvjezdanim mirom, pod modrim obzorjem u sunčanu danu razmišljavamo o sreći, koja ovdje dolazi, u težnji za doživljajima bez pogiblji i boli.

Ne dolazi li sreća k nama u šutnji na visokim klisurama, na gorskim visovima, na planinskim travnicima mirišljivoga cvijeća? Na modrim gorskim jezerima, u kojima se odrazuju bijeli oblaci i tamne borove šume, tihim mrmorom i šumom svojih vitkih krošnji? U idilama čobanskog života? Na ledenim stijenama Alpi, u silnim oblacima, što nas okružuju i zastiru kao u nekom misteriju?

Otkada postoji čovjek, duh njegov čezne za visinom i dostiže je u visokim gorama, koje mu daju duševnu i tjelesnu okrepu.

Kadgod sam došao na Mangart, vratio sam se

s njega diveći se silovitom životu zemlje, njenome životu od nekada, njenoj dekorativnoj spoljašnosti, što se ističe između gorskih dubina, jezera i visova, srećan, da sam na jedan časak gledao ljepotu, prisluškivao uzvišenom planinskom životu ovog gorskog orijaša.

... Tamo od Ponice nad izvorom Save »Nadiže«, u divnoj alpinskoj dolini Planice, nad zelenim Klanškim jezerima, nad modrim okom Rabeljskog jezera i historijskoga klanca Predela, uzdigao se velik i moćan Mangart, što proživljuje svoj udes sa gordim Jalovcem, Prisojnikom, Razorom i kraljevskim Triglavom.

Mangart, 2678 m visok, na jugoslavensko-talijanskoj granici, kraj Triglava i Jalovca, najimpozantnija je gora Julijskih Alpa. Još prije svjetskoga rata mnogo su ga pohađali, jer privlači ljubitelje prirode svojim odrezanim grebenima i stijenama, svojim prekrasnim romantičnim jezerima, pa vidikom s vrha, koji je otvoren, kao jedino još s Triglava. Na Mangart dolazi se od strane Belopeći i Klanških jezera, ili preko Trbiža i klanca Predela (1162 m), kuda vodi u serpentinama cesta, puna zanimljive izmjene i divlje romantike. S nje se otvoraju pogledi na gorsko Rajblovo jezero, na visoku goru Kanin, Montaž i Viš, koje su bile s talijanske i austrijske strane do vrhova utvrđene. Na Predelu, po ostacima starih utvrda, vidi se, da su se tuda bile teške bitke, jer je to strateška točka, koja brani prolaz kroz dvije strane, poznata još iz Napoleonovih vremena. Na najvišoj točki Predela, na tvrđavi, pribijena je

o zid mramorna ploča u počast junacima slunjske graničarske pukovnije, hrvatskim časnicima Vitkoviću i Jankoviću, koji su tu u boju poginuli. Na drugoj strani tvrđave imade njemački kapetan Herman velik spomenik s ranjenim lavom, kojega su na više mjesta probušili hici u svjetskom ratu, akoprem je liven u debelom željezu.

... Ah, ... Ostavimo te spomenike tragičnoga ljudskog pozorišta, zastarjelih bludnja i silovite strasti i pođimo uzbrdo stazom do osamljene planinske kuće pod Mangartom, gdje nam putem priroda tiho otvora vrata i pokazuje prizore, koje će našoj životnoj svijesti donijeti zaborav na strahote tih historijskih događaja, na koje oni jadnici u dolinama polažu toliko zanimljivosti i s kojima se zabavljaju poput njihovih praotaca barbara.

Prelazimo žuboreći potočić, jelovu šumicu, alpinske livade s čobanskim kolibama i dolazimo pustim kršovitim putem do Mangartove kuće. U njoj sam dva puta noćio. Jednom je bila krasna ljetna zvjezdana noć, drugi put za olujna vremena i magle, koja nam je zastrla sve vidike. Iza planinske kuće uzdiže se gorostasni, strmi, masivni, kameni čunj Mangarta, na koji vodi staza isprva preko gorskih valovitih pašnjaka sjevero-zapadnom stranom i zakreće na istočnu stranu preko grebena i strmo položenoga snježišta, nogostupom na sam vrh. Ta strma snježišta završuju s 1200 metara visokom ovjesnom Mangartskom stijenom. Ona je poput kamenoga oklopa zatvorila šumovitu kotlinu s gorskim jezerima, što ih je stvorilo ledeno doba.

Stojeći u praskozorju na vrhu Mangarta, osjećamo i pojmimo, što je čar u gorama. Pod nama duboke vijugaste doline, zelena jezera, naokolo visoke, snježne i kamene gore obasjane jutarnjim suncem, s kojih se dižu magle i slažu oblaci jedan vrh drugoga. Pred nama veličanstveni Jalovec, pod njime krasna alpinska dolina Koritnica. Ondje skupine divljega Montaža, Rombon, Kanin, Viš, Razor, Prisojnik, silni Triglav sve tamo do Krna, kojemu pjeva Simon Gregorčić: — »O, vstani! Glej, naš večni Krn, ob zori ves je v zlati, ves dan pa v snegu je srebrn« ... Prema sjevero-zapadu obrisi Visokih Tura sa Glocknerom i Venedigerom, vrhovi Dolomita, što se za ishoda sunca žare u crvenoj boji, sve jače, sve silnije. Neznatni ljudski crvi gubimo se u ovoj velikoj i širokoj prirodi. Zanosi nas snaga visokih gora. Vanredni su to i uzbuđeni trenuci u našem planinskom životu, vrijedni godine. Tu je život bogatiji, nego igdje, u svojim silnom promjenama i prizorima. Tu je život u svoj svojoj veličini, tajnovit u svojim nepoznatim moćima.

Drugi put silazio sam sa Mangarta jednoga olujnog jutra preko Klanške Škrbine na jezera.

Magla sve deblja i siva uvukla se u doline, uvale i šume. Zastrla Mangart i sve gorostase toga lijepog alpinskog kraja. Sve je bilo srašteno, jedno s drugim, u toj magli, i obzorje, i visovi i jezera. Hladan vjetar donosio je olujne oblake. Čitavo jutro orgije svjetla, munja i tutnjave, što se bližile s juga. Probijamo se kroz maglu do stijena Škrbine, da se u toj nepogodi, što nam huji oko glave, što prije

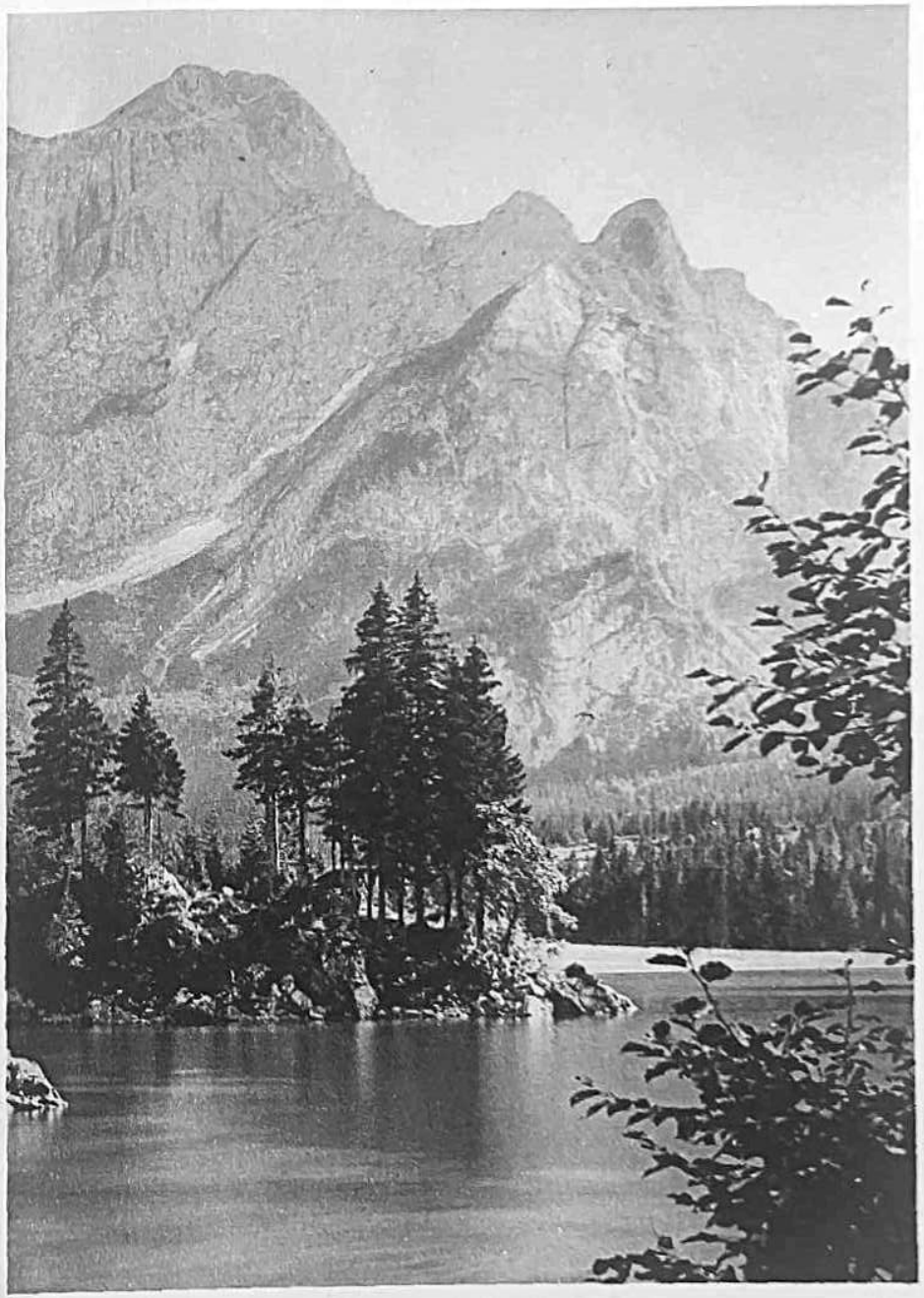

MANGART SA JEZEROM

spustimo do Jezera i sklonemo u pastirskoj kolibici. Silaz niz Klanšku Škrbinu, njezine stijene, goleme blokove odvaljenoga kamenja i kamene sipine, koje su ispod naših nogu valjali valovi bujice od kiše i oluje, bio je doduše neugodan, ali zanimljiv. Jezera se pušila, magla se rasvjetljivala od munja, šume tutnjile od gromova, što su udarali u Mangartsku stijenu. Pljusak poplavio šumske putove i doline...

Mislite li, da naše raspoloženje nije bilo jednako radosno, a radoznalost sve veća, — što se to u istinu zbiva okolo nas u tom gorskom području najljepših prirodnih krajolika jezera i gora, kada nebo zaurla i podivlja u svome bijesu, u svojim spoljašnjim čarolijama, pred kojima i sva naša oprez-nost ništa ne koristi...!?

Pod večer istoga dana poplavio je prolom oblaka poljane i putove od Belopeći do Rateča, u koje dođosmo gazeći vodu do gležnja. Još prije zalaza sunca naužili smo se iz doline grandioznih prizora i vidika na Mangart, Ponicu i Mojstrovku, na čije je vrhove pao snijeg i ljeskao se u tisuću boja zapadajućeg sunca. Vjetar gonio crne oblačine prema Karavankama, gdje se obzorje spustilo sve do zemlje. Na zapadu između tmastih oblaka otvoralo se čisto modro obzorje, probijali se zlatni traci sunca, da nas opet sjete, kako je naše bivstvovanje usred neizmjernosti vječna igra sudbine i da uvijek ista vječna djelatnost, koja gromkom orljavom napunja horizont, skida mistične magle i trga oblake, da nam pokaže neshvatljive dubine modroga svemira, dublje od našega razuma i spoznaje...

Ivanjska noć na Kumu

Tko je prošao gore u Zasavju, ne može se oteti dojmu, što ga one ostavljaju u duši u svako doba godine, u ljetu, a još više zimi, kada su pokrivene snijegom, pa svačija idealna duša prima nešto od njegove čistoće.

Kraj hrvatskih samoborskih gora, zagorskih brda i brežuljaka, po svome položaju uz Savu i konfiguraciju tla, za planinarenje su vanredno prikladne planine Zasavja, gdje se redaju lijepa razgledništa: Lisca, Veliko Kozje, Kum, Mrzlica, Sv. Planina i Sv. Gora. Po njihovim obroncima razasute su bijele crkvice i seoske kućice, ruševine starih gradova, a po dolinama zaselci i stari plemićski dvorci, toplice i vijugaste staze. Među njiha srebreni se Sava, čiji maleni valovi tiho žubore uz kamenu obalu na podnožju strmih obronaka.

Karakterističan je i najviši u Zasavju, Kum, između Save nad Zidanim Mostom, te Mirne i Temenice, s dva gola kamena vrhunca na kojima su podignute crkvice sa zvonikom Sv. Neže i Sv. Jošta. U svako doba godine uspinju se na nj rado hrvatski i slovenski planinari, jer su privlačivi njegovi šumoviti obronci i gorske livade prepune svježega uzduha

i vrhunac njegov s dalekim vidikom na sve strane. Dolaze u osvit proljeća, kad cvjetaju jaglaci i ljubice, kad se po golom granju hvata jutarnja magla; kao fina ljubičasto siva koprena; kad u zoru s njegovih vrhova zazvone jutarnja zvona, što zuje dalekim dolinama, po kojima ore seljak, pase i muče blago. Dolaze iz Radeča, dolaze iz Trbovlja preko Dobovca, iz Hrastnika preko Matice. Tu se putem slikovito uzdižu pećine i kukovi između strmih obronaka, u njihovim se dubinama ruše gorske bujice, po vršcima poigrava proljetno sunce i opaja nas miris šumskoga bilja.

Dolaze i zimi za visokoga snijega, kad sviće zimsko jutro iznad snijegom pokrivenih šuma, a ishod sunca dočeka svečana planinska tišina. Dolaze uz veći napor i muku, ali ponosni i radosni, što opažaju svagda nove čare i motive kao pravi naturalisti, koji se predavaju rado poeziji prirode. I silazeći u doline, misao im se vraća na zgode, u kojima se okrepljeni svečanim danom u gori, raduju, što ih je priroda oslobodila fizičkoga i umnoga automatizma u gradovima i podala im novu energiju.

Zimski su vidici s Kuma bajoslovni u dalekim i prekrasnim prizorima gorske prirode. Dok doline i gorske kose pokriva more guste sive magle, Kum je čitave zimske dane obasjan toplim suncem i nad njime je modro obzorje i pramaljeće. Tu se kroz čisti kristalni uzduh vide blize i jasne Kamniške i Julijske Alpe, masivni, snijegom pokriveni kameni orijaši alpinskoga svijeta s majestetičnim Triglavom, Rjavinom, Stenarom, Škrlaticom, Kanjavcem, Grin-

tavcem, Skutom, Branom, Planjavom, Ojstricom, — Velika Kapela s golom glavicom ogulinskog Kleka, Bjelolasica i Risnjak, Sjeverni Velebit, Gola Plješivica, Bosanske planine, Samoborsko gorje, Sljeme i Ivančica. U nepreglednom moru magle, što ju obasjava sunce, neprestano niču nove gore i vrhunci, izmjenjuju se prizori i nova iznenađenja, što osvajaju i oduševljuju. A na obzorju, po kome su razapete bijele niti oblačića, mijenjaju se boje žuto zelena s crvenom i ljubičastom, pa se slikovito slažu s bijelim snježnim gorama i sivo modrikastim valovima magle, što je zastrla ljudstvo u dolinama. U zanosu nad tim prizorima govoriš i s planinama, raduješ se s njima i upireš prstom u njihove bijele plohe, što se ljeskaju na suncu u tisućama iskri od dragulja.

Grandiozni su prizori s vrha Kuma u ljetnoj noći, kada po Hrvatskoj i Sloveniji pale ivanjske krijesove. Uspomena na tu čarobnu noć ostaje mi neizbrisiva.

Crveno sunce zapadalo je za daleke Alpe. Vrhovi Triglava i njegovih trabanata zarudili su lakim rumenilom. Magle poput bijelih stupova dizale se iz sumračnih dolina i jedna se vukla za drugom poput prikaza nekud prema sjeveru. Čitav kraj oko Kuma, Mrzlice i Svete Gore pričinio se da sastoji iz crnih silhueta i bijelih sjena. Obzorje je bivalo sve tamnije. Daleko nad Kamniškim i Julijskim Alpama počeli se stvarati masivni oblaci, i polagano ploviti nad njima i bacali crnu sjen na zemlju, po kojoj je puzao mrak. Bilo je mnogo mističkoga i sanjarskoga u sumraku, što je dolazio iz neznanih

visina i pokrivao crnim baršunom naselja, kućice i crkvice s njihovim zvonicima. Svuda unaokolo tišina ljetne tople noći. — »Šute zvijeri, ljudi i stvari. Ružičasti se zapad rasplinuo. Žamore tiho valoviti vrhunci«, zapjevao bi Carducci.

Vratila se jednom u godini tajanstvena ivanjska noć, — noć slobode i strasti iz pradavne poganske dobi.

Stojimo na samom vrhu Kuma u crnom mraku, u iščekivanju, da opazimo prvu iskru ivanjskoga krijesa. Kraj nas zvonar i žena mu čekaju svečan čas da zazvone u slavu ove čarobne noći . . . A kad ugledamo prvu iskru negdje na obronku između Sv. Gore i Sv. Planine, protrnemo od uzbuđenja kao djeca od bojazni, kad se nađu u mraku. Nad našim glavama zabrenči otajstveni, mukli glas zvona i zadršće uzduh u tamnoj, velebnoj noći, — noći usplamsale opojnosti, pomamnih i obijesnih plamenova, što bude u nama osjećaje poganske slobode, strasti i moći . . .

Unaokolo po brežuljcima pod Kumom, Mrzlicom i čitavim Zasavjem zabljesnuše redom iskre i luči i za kratak čas rasplamsali se divlji ognji po brdinama i obroncima na stotine mjesta. Crveni plameni jezici, žarki i divlji traci velikoga ognja, dizali se sa sviju strana od zemlje do neba, sve jači, sve silniji kao da su živi i gledali su bezbrojnim vatrenim očima u našu tamnu goru, što je zapalila veliki krijes. Njegova crvena i žarka boja crtala je na tamnom zvjezdanom obzorju prekrasnu ognjenu dugu.

Planinskim krajem raznosio je noćni vjetrić tajanstveni mrmor ponoćne prirode, što se bila zasvijetlila u žaru iskri i ognja, te je plamsao i umirao, ostavljajući u crnim daljinama tek točkice od iskri, sve sitnijih i sitnijih i najposlije utrnulih u mraku. Dogorjeli su krijesovi i noćni plamenovi, još se samo dim puši u oblacima. S njim nestaje na ugarcima stare poganske slobode, prepune obijesne snage i moći, strasti i čežnje, što ju budi u godini jedna jedina ivanjska noć...

Prošao je kao san jedan trenutak u planinskom životu, uzvišen i tajanstven, visoko ovdje na gori izmedju neba i zemlje.

SREBRENA VRATA POD SNJEŽNIKOM

Tri dana u sniježnoj mećavi

Treba putovati zapadnom Hrvatskom preko planina i vrhunaca Velike Kapele i primorskoga Krša, u različitim smjerovima i u različno doba, da se skupe dojmovi i utisci, koje traži potreba naše duše. Da se uživa u ljepoti prirode najraznovrsnijih pejsaža, da se upoznadu gorski predjeli i s njihovih vrhova vidi nemirna pučina našega mora, što se ljeska u zlatnom sjaju podnevnoga sunca.

Da se nijesmo nalazili u kalendarskome proljeću, vjerovali bi, da nam je godine 1927. Uskrs na planinama svanuo o Božiću. Velika Kapela nalazila se u dubokom snijegu, a preko njezinih planina nosio je studeni vihor prema Jadranskome moru crne magle i oblake, iz kojih je snježilo kao usred zime. Tri puna uskrsna dana bila je igra neobuzdane prirode grandiozna u svojim silnim pojavama, u svojoj elementarnoj snazi. Tri dana primali smo u naše bivstvovanje najraznovrsnije utiske i vidike u neobične prizore, što su se neprestano izmjenjivali.

Bila nas je dvanaestorica, koji smo uputili preko uskrsnih blagdana u najljepše i zanimljive krajeve naše domovine, na Risnjak (1528 m), na Snježnik

(1506 m) i Obruč (1377 m). Put po visoku neutrtom snijegu bio je vrlo dug i trajao je tri dana. Trebalo se probijati kroz maglu, snijeg i studenu buru od Lokava do Smrekovca, pa odavde preko zasnježenih pećina do same Dvoržakove litice na vrhu Risnjaka. Tražilo se mnogo istrajnosti, snage i dobre orijencije u beskrajnim šumama, gdje je snijeg zatrpao putove i staze. Što smo se više uspinjali i bili bliže samome vrhuncu, bili smo jače izvrgnuti udarcima bure i crnim oblacima, što su nas obavijali i sipali na nas ledenu kišu i snijeg. Sklanjali smo se pod pećine i među klekovinu. A kad je na kratak čas vjetar pročistio komad obzorja, ukazala nam se prekrasna panorama:

Na sjeveru, u daljini, bijele Kamniške Alpe s Ojstricom i Grintovcem i Julijske Alpe s Triglavom, obasjane suncem. Prema jugu, između rastrganih oblaka otvorili se vidici na uzburkano more i njegove bijele valove, što su se razbijali o pećine otoka Krka i Cresa. Ti se prizori i slike ponovile nekoliko puta, a onda je svega nestalo u snježnoj mećavi i u valovima guste magle, što ju je tjerala preko grebena i pećina Risnjaka strašna bura. Magla, bura i snijeg pratili nas i na silaženju s Risnjaka prema Lascu, niz kamene stijene i visoki sipki snijeg, u koji se propadalo do pojasa.

Na Lascu nema čovjek kuda da se sklone; nigdje ništa, nigdje nikoga. Nekoć zidana, prostrana lugarska kuća, danas je ruševina, kroz koju duva vihor i zameće je snijegom.

Hvatao se sumrak. Okolo nas tamnile su šume,

kamenje i pećine. Nema odmora, ni daha, jer treba da se u tim beskrajnim šumama, u tom paklenskom vihoru i mećavi, još do noći dođe u Šegine, gdje se usred tih golemih crnih šuma nalazi jedna jedina seljačka kuća i gdje će nas gostoljubivi domaćin primiti na noćivanje. Visok, vlažan snijeg na putu od Lasca u Šegine, promočio nam cipele, smrzavao noge i teško nas izmorio. Bio je već mrak, kad stigosmo u kuću, gdje nas podvoriše toplim čajem i kuhanim vinom. U neizrecivoj praznini između tih šuma i crnih gora nijesmo se više osjetili osamljeni, jer smo se brzo udomaćili oko ognjišta kod tih jedinih živih stvorova u tom pustom šumskom kraju. Legosmo na sijeno i usnismo umorni blaženim snom.

Tura je trajala toga dana trinaest sati.

Jutro je u Šeginama osvanulo u suncu, koje je zlatnim bojama obasjavalo krasni romantični kraj. Svitala je zora puna umjetnosti i divota. Zora, — u kakovoj je Beethoven »slušao« izlaz sunca, a genijalni umjetnik Segantini donio u bogatim bojama ono, što je »slušao« veliki muzičar. Naokolo po visokim bijelim kamenim vrhovima, kukovima i pećinama, što su se dizali iz tamnih crnogoričnih šuma, po klisurama Snježnika i Srebrnih Vrata, javljali se čarobni prizori alpinskog rumenila. Sunce je ražarilo, pozlatilo, milovalo te naše krasne gore, u tim svečanim časovima, kad je priroda pjevala himnu izlazećem suncu i zanosila naše duše neviđenim ljepotama. Ti bajoslovni prizori ne trajahu dugo, jer se sunce počelo sakrivati za oblake.

Okolo nas silan kaos snijega i crnih šuma, u koje se spuštala siva neprozirna magla. Vihor je nastavio svoju jučerašnju igru. Nad našim glavama jure i lome se crne oblačine, a iz njih na mahove sipa snijeg i ledena kiša. Studena noć i bura zaledili su u šumama snijeg, po kome se laglje hodalo negoli juče. Na zavojima stare rimske ceste, što vodi preko Snježnika na Platak, dočekali nas veliki zapusi snijega i novi pozdravi studenih valova bure. Svaki je njezin udarac nezaboravan, jer je poput vatre sjekao u obraze.

Još su silniji bili valovi i udarci bure na planinskim pašnjacima Platka, gdje je snježna mećava hujila čitavo jutro. Kroz nju smo se probijali, da dohvatimo lugarsku kuću. Okolo visoke od kamena zidane jednokatne kuće, naslagala je bura humke snijega. Kroz kamene široke zidove dopirali su hladni njezini mlazovi u kuću.

Bilo je već odmaklo podne, kad nastavismo put od Platka prema Obruču, preko gorskih livada, šuma i gorskih kosa, sveudilj po snijegu i po buri, koja je duvala svojom paklenskom snagom. Pred veče dohvatismo planinsku kuću na Obruču.

Tura je toga dana trajala deset sati.

U planinskoj kući na Obruču, koja imade krasan položaj, spavali smo na drvenim ležajima i klupama, slušajući čitavu noć orgije vjetra, koji je razvedrio zvjezdano obzorje, zaledio nedaleka jezerca Hahliče i ujutru pročistio uzduh, da je bio svjež i čist kao kristal.

Za naš dugi i naporni put nagradila nas priroda

rijetkim užicima u dalekim i čistim vidicima, u krasnim panoramama na sve strane. Duboko pod nama divno i krasno naše Jadransko more pjenilo se u pjesmi bučnih morskih valova, što se bijelili i razbijali po klisurastim obalama otoka Krka i Cresa. Uzduž istarske i hrvatske obale, uzduž velikih otoka, mnogo je zatona, dràga, luka s brodovima i sela s crkvenim tornjevima.

Trećega dana vratili smo se s Obruča preko Grobničkog polja na stanicu Bakar, da proslijedimo put našem domu, radosni u duši, da nam je trud i napor bio uspješan u borbi s prirodnim nepogodama i nagrađen neviđenim prizorima ljepota i veličajnošću velike prirode, koja je u svako doba i u svakoj pojavi prepuna utisaka i dojmova, koje traži potreba naše duše.

Vratili smo se s uskrsnih pohoda u planine i Alpe u naše domove svi osim jednoga, najidealnijega, čija nam je tragedija daleko na planinama Biokova oduzela dragocjenu ljepotu njegove duše...

Na Sonnblicku (3103 m)

Nešto više od polovine stoljeća dolaze turisti u gore Visokih Tura, u prekrasno carstvo ledenjaka i snježnika, da se dive njihovoj grandioznosti i da dosegnu bijele vrhunce, koji su vijekovima i vijekovima bili ljudskoj nozi neprohodni i nedostižívi. Ratoborni narodi i trgovci prelazili su tek najniže njihove ogranke i sedla i po putovima postavljali kamene spomenike i križeve, ako su izbjegli nesreći i smrti. Kulturan čovjek devetnaestoga vijeka, oslobođen svih sredovječnih predrasuda, osvajao je korak po korak te bijele, nedostižive gore, na koje danas polaze turisti sa sviju strana svijeta, da se nagledaju prirodnih osobina i prizora; da sakupe utiske iz života visokih Alpa, gdje nas tako značno zanosi silna snaga njihove prirode.

Tko je u Visokim Turama prošao područja Glocknera (3798 m), Venedigera (3660 m) i Sonnblicka (3103 m), saglasit će se s dobrim poznavaocima Alpa, da su poslije Dolomita po ljepoti i snazi najveličanstvenije Visoke Ture. Svagdje, na svakom koraku vide se tragovi i učinci ledenog doba, u oblicima samih vrhova, u sutjeskama,

SONNBLICK 3108 M

krasnim dolinama s mnogobrojnim vodopadima, bujicama i jezerima. Svagdje se skladaju oblici i boje u savršenoj ljepoti i liniji.

Gore Sonnblicka, ili kako ih još nazivlju Goldberga, spadaju u najzgodnija područja za skijanje, pa posljednjih dvaju decenija vješti skijaši stizavaju zimi njihove vrhove i ledenjake. U rimsko doba, pa i još davno prije, vadili su u gorama Goldberga zlato i srebro. U osmom stoljeću tražili su ga ondje Slaveni, a najviše ga se vadilo u 15. i 16. stoljeću. Nakon otkrića golemih zlatnih poljana Amerike, gdje se zlato laglje i jeftinije dobivalo, napustilo se skupo kopanje i traganje za zlatom u dubokim rovovima Goldberga. U dolini Rauris, u Kolm Saigurnu imade još i danas ruševina starih rudarskih kuća.

Mnogobrojna gorska jezera u području Sonnblicka, živi su svjedoci rada ledenjaka. Sva jezera leže visoko, pa su polovicu godine zamrznuta i pokrivena snijegom. Ledenjaka ili glečera na Sonnblicku imade dvadeset i jedan i oni pokrivaju njegove najviše kose u površini od 2400 jutara. Na visokom i impozantnom vrhuncu Sonnblicka, nekoliko koraka od ruba njegove preko tisuću metara ovjesne vratolomne stijene, podignuta je godine 1886. meteorološka postaja svjetskoga glasa uz turističku kuću Zittelhaus. Ova postaja daje svaki dan izvještaje o vremenskim prilikama u svjetske novine, pa je znanosti pružila već mnogo dragocjenoga materijala u stalnim opažanjima klime ljeti

i zimi u ovim gorskim visinama od preko 3000 metara.

... Poslije noćne oluje svanulo je vedro i hladno jutro 21. srpnja, kad smo se moj drug i ja uputili na Sonnblick, kojega po lijepom vremenu može iskusni i istrajni turista doseći bez vodića. Put nas je vodio od postaje Böckstein na pruzi tauernske željeznice, preko Nassfelda (Valeriehaus 1605 m), na Riffelschartu (Niedersachsenshaus 2400 m), Kolm Saigurn (Neubau 2173 m), Rojaherhütte 2750 m do Zittelhaus-a 3103 m na vrhu Sonnblicka. Put od Böcksteina do Nassfelda i Riffelscharte zatrpan od novembra do maja visokim snijegom, pogibeljan u proljeće zbog lavina, ljeti je bez snijega, pa vodi kraj prekrasnih visokih i širokih vodopada, što se s jedne i druge strane visokih gora, koje zatvoraju taj klanac, ruše i bučno šume, i prelijevaju na jutarnjem suncu u prekrasnim bojama duge. U širokoj gorskoj dolini Nassfelda, okruženoj ograncima Niskih i Visokih Tura, za vedrog se dana otvoraju jasni vidici na masivni Scharek 3131 m i njegov ledenjak, što se kliže u dolinu; na dugi greben Riffelscharte, na kome je u visini od 2400 m podignuta planinska kuća, koja se dosiže iz Nassfelda bez većeg napora po lijepo izvedenoj stazi za dva i pol sata. S toga grebena je neopisivo krasno razgledanje na čitavu skupinu Goldberga. Iznad zelenih dubokih dolina Rauris i Nassfeld, dižu se snježnici, ledenjaci i vrhunci bijelih gora. Najimpozantnije se uzdigao visoko nebu pod oblake Sonnblick sa svojom ovjesnom sjevernom stijenom, a na

njem se poput crne točke ističe toranj meteorološke postaje. Unaokolo Sonnblicka sunčaju se njegovi bijeli trabanti Goldbergspitze, Rojacherspitze, masivni Hocharn sa svojim nadvisnim, raspucanim ledenjakom, koji se ljeskao na suncu. S njega su se dizale polagano magle, poput dugih bijelih ponjava. Prekrasno carstvo ledenjaka, snježnika i bijelih gora! Ljepota tih gora govori svojim jezikom. Nju se može razumjeti samo onda, ako se prožive časovi u njezinu životu i u onoj borbi, što ju ona od iskona vodi s elementima prirode, s vjetrovima, olujama i drugim vremenskim nepogodama. Tu ljudska duša osjeća, u čežnji da dostigne cilj, onoj najvišoj točci te bijele gore, kako je ona u isto vrijeme i majestetična i strašna, promjenljiva u vremenu i tajanstvena u pojavama, slikovita u prekrasnoj igri sunčanog svijetla, modroga obzorja i violetnih sjena u dubokim pukotinama širokih ledenjaka.

Bilo je podne i sunce je živo palilo u obraze, kad smo ostavili Niedersachsenhaus na Riffelscharti i krenuli smjerom Rojaherhütte na Sonnblick. Na odlasku pridružio nam se neki bečki turista, odvjetnik, i uvjeravao nas, da odklanja od nas svaku odgovornost, ako mu se putem dogodi kakova nezgoda. U razgovoru priznao je, da je to prva njegova visoko alpinska tura, koja je poslije na ledenjaku zbog njegove oskudne opreme bila doista i sudbonosna i poučna.

Put do Rojaherhütte (2750 m) u ljetu, kada nema na njemu snijega, nije ni pogibeljan, ni odviše

naporan. Tek u blizini Rojaherhütte prolazi između golemih blokova kamenja, što se odvalilo pritiskivanjem ledenjaka s visokih pećina. Na jednoj uzvisini toga puta stanemo, jer pod sobom ugledasmo od kamena složenu piramidu, za koju nam rekoše, da se na tom mjestu 21. ožujka 1928. dogodila strašna tragedija, najtužnije poglavlje u kronici Sonnblicka, jer je tu trinaest mladih, oduševljenih ljubitelja prirode i skijaša našlo u jedan hip smrt. Zasuo ih visok snijeg, što se prolomio pod njihovom težinom.

Stojimo zamišljeni na tom mjestu i osjećamo kako ima unaokolo toga mjesta nešto neizreciva, nešto nevidljiva, što vlada nad nama i u nama, a što je za nas neshvatljivo. — Smrt je u tim gorama lijepa i čista! »I što se više bojimo smrti, to je ona strašnija, jer ona živi samo u našoj bojazni«, veli Maeterlinck . . .

Od Rojaherhütte može se na vrh Sonnblicka po grebenu, mjestimice zasnježenu i zaleđenu, a može se i preko njegova strmog i raspucanoga ledenjaka, po kome je voda otopljena snijega izdubla duboka korita i rušila se poput bujice u pukotine ledenjaka. U početku uspinjanja po tom strmom ledenjaku, dogodila se nezgoda našem bečkom drugu: otkliznuo je nekih trideset metara nizbrdice. Zahvaljujući udesu nijesu bile na tome dijelu ledenjaka pukotine, u koje bi se u svom padu mogao strovaliti. Hitamo mu u pomoć, vežemo ga užetom o sebe i izvlačimo iz njegova neugodnog položaja. Što smo se više uspinjali, bivao je ledenjak strmiji i pomoću željeznih

dereza na nogama i cepinom u ruci, uspinjali smo se po njemu laglje, nego što smo isprva mislili. Ledenjak se ljeskao na suncu kao zrcalo i zato stavismo na oči žute naočari, da se odbranimo tome bljesku. Za kojih četvrt sata uspinjanja, dođosmo do prvih glečerskih pukotina, gotovo 30 metara dugih, dva i više metra širokih i 15 do 20 metara dubokih. Prolazili smo oprezno njihovim rubovima i tražili snježne mostove, koji se dadu prijeći jednim korakom ili skokom. Što je ledenjak bivao strmiji, to su se sve više množile pukotine; jedna za drugom sve širje i dublje; odijeljena jedna od druge visokim ledenim stijenama. Zađosmo u pravi labirint glečerskih pukotina, koje prolazimo sat i pô, dok nam se na visini samog ledenjaka ne ukaže toranj meteorološke postaje na vrhu Sonnblicka, što ga umiruće sunce obasjalo posljednjim zlatnim zrakama.

Na vrhu Sonnblicka dočekali nas velebni prizori večernjeg sumraka u visokim gorama i ognjeni oblaci na obzorju poput usijana željeza. Iza njih je tonulo sunce. Visoke bijele gore od Grossglocknera sve do Sonnblicka dobivale su fantastičke forme i tamnile u sve dubljem sumraku. Iz dubokih tamnih dolina dizale se magle i zastrle nam posljednje zrake sunca. Ono se opraštalo s tim velebnim carstvom ledenih gora i tonulo u nepoznate dubine svemira, ostavljajući ljudstvo u tmini i vječnom razmišljanju kako dolazimo nepoznato otkuda, kako nitko ne zna zašto i kuda odlazimo, da drugi mogu doći poslije nas i veseliti se u sunčanim časovima života.

Pred studenim vjetrom s ledenjaka i gustom

maglom sklonemo se u kuću, da se odmorimo u toploj i električki rasvijetljenoj gostinjskoj sobi, gdje se zabavljalo i pjevalo nekoliko njemačkih turista.

... Drugi dan svanulo je na Sonnblicku vedro i čisto jutro. Odlažemo naš slaz preko Seebichlhaus-a u Heiligenblut, samo da se što dulje možemo naslađivati užicima prirodnih krasota, što ih gledamo s te visoke točke Sonnblicka. Pod nama more bijele valovite magle, što je zastrla čitav svijet ljudski u dolinama. Iz magle unaokolo Sonnblicka u nepreglednom nizu vrhunci bijelih gora različnoga oblika, Hocharn, Scharek, Hochkönig, Steinernes Meer, Grossglockner, vrhunci Ankogela i mnogo mnogo drugih, što su se kupali u zlatu izlazećeg sunca i budili u jutarnjoj tišini beskrajnog svemira. S izlazećim suncem vraćala se svijetu prirodna snaga, što odiše harmonijom, vraćala se svjetlost i radost života ...

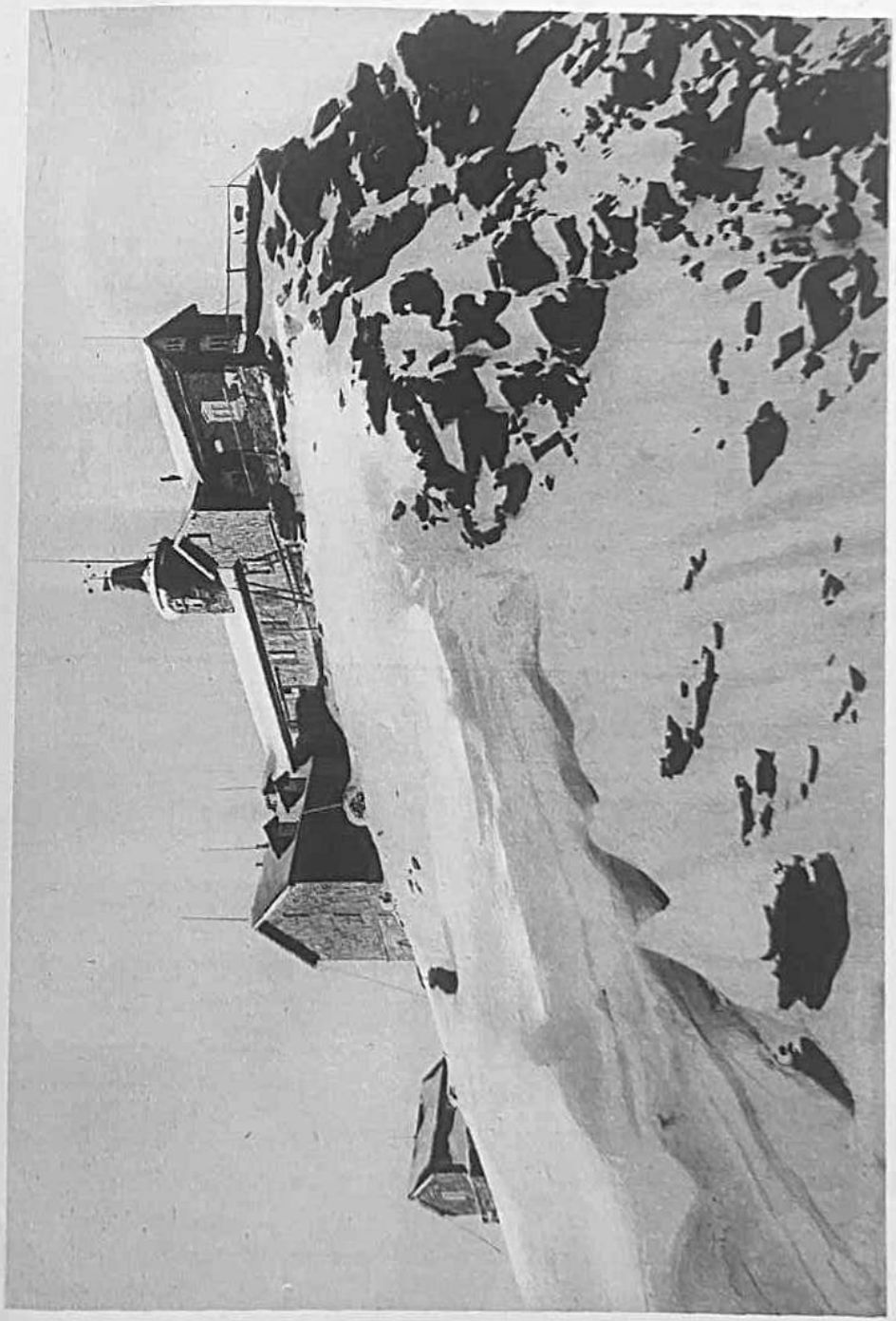

METEOROLOŠKA STANICA NA SONNBLICKU

Doživljaji u Karavankama

Jeste li kada bili na visokoj gori, kada k njoj juri u nebeskoj slobodi silno valovje bijelih i tamnih oblaka? Kad se kao pjeneći valovi na širokom moru sljevaju jedan u drugoga, stišću i grle vrhove gora, oduzimlju im svjetlost i slobodu, u kojoj se one dižu k žarkome suncu i lazurnome obzorju? Kad silne kamene stijene i pećine nebesima odvraćaju jekom tutnjavu gromova i munja? U časovima, kada se čini, da gore sa svojim stijenama i vrhovima u sivom pokrivalu magle, putuju nekud daleko, nošene orljavom vihora? . . .

. . . Bilo je o podne jednoga srpanjskog dana, kad su crne oblačine, pune munje i kiše, jurile od Julijskih Alpi i Triglava prema Stolu i Begunjščici u Karavankama, i zastrle sve poglede u doline. Dosegli smo, berući po pećinama runolist, najviše grebene na Begunjščici, kad nas obavije magla, a iz nje se prosule na nas velike kapi kiše. Na susjednom Stolu tutnje već gromovi, treba brzo da se sklonemo od oluje i munje. Ostavimo kojih sto koračaja daleko od nas željezne cepine pod kamenom i žurimo se da nađemo bilo gdje zaklona u

pukotini pećine. I kad ne nađosmo u toj žurbi i magli prikladnoga skloništa, uvukosmo se među grane niske klekovine, što su puzile po zemlji, da se pod njima odbranimo od nevremena. Velike žarke munje poput mača režu oblake, pećine tutnje i gromka jeka odbija se od vrhova Karavanki i vraća se od Kamniških Alpi.

Bože moj, stisli smo se nas trojica pod tim rijetkim granama klekovine, kao da će nas one odbraniti od tih divljih elemenata prirode, pred kojima se osjećamo nemoćnima, a došli smo i uspeli se ovamo gore s pobjedničkom radosti u duši, da dođemo do viših misli, da uživamo i da se veselimo. Čitav sat hujila je u uzduhu nad našim glavama oluja, a kad je pomalo magla bivala sve redom i svjetlijom, obuze nas neizreciva radost i oduševljenje, jer u tom času nije bilo srećnijih ljudi od nas. Izišli smo iz našega vlažnog skrovišta radosni i osvježeni kao iza sna, da se nagledamo s ovih gorskih visova uzvišene slike iza oluje.

Prema Kamniškim Alpama goni vjetar posljednje crne oblake, iz kojih neprekidno udaraju strijele i tutnje gromovi. Nad nama otvori se prekrasno modro duboko obzorje, puno kristalnoga uzduha i žarkoga sunca, tonova, harmonije boja i čistih vidika na masivni Stol i Prešernovu kuću, čiji se mokri krov ljeska na suncu kao zrcalo. U Triglavskom i Bohinjskom gorju jasno se razabiru njihovi vrhovi, stijene, doline, šume. Široka savska dolina, sa selima i crkvicama i zelenim Bledskim jezerom, puna je sunca, zelenila i svježine. Pod nama, na

strmim travnicima Begunjščice, u šumama, sve se poslije kiše blista kao srebro; svuda se u dolinama javlja svjež život pun šarolikosti oblika, boja i sunčana žara. Tu se možeš diviti okom umjetnika; tu gorska priroda Begunjščice daje svu silu dojmova, iz sviju kutića, iz sviju svojih tajnovitih stijena i klisura. Tko takove časove ne proživi, taj ne može razumjeti, da bregovi žive, da pećine žive, da kamenje živi. Takovi časovi vanredne ljepote ispunjavaju srce čeznućem, uzdižu i oplemenjuju čuvstva, daju vedrinu razumu i usavršuju čovjeka.

S Begunjščice može se sići kojih šest sto metara dugim, i do sedamdeset stupnjeva strmim kamenim žalom i sipinama na gorski pašnjak Zelenicu (1500 metara), što se utisnula između Nemškog vrha (2027 metara) i Begunjščice (2063 m). To je tamno zelena gorska livada, s bogatom planinskom florom, u kojoj su dvije pastirske kolibice i u kojoj borave pastiri i blago tri ljetna mjeseca. Silazimo niz taj žal, što se ruši pod našim nogama u nizinu, spuštamo se oprezno niz pločaste pećine, izglađene bujicama. Po njima ruši se žal poput vodopada. Pođosmo strmijim no kraćim putem, samo da se još do noći uspnemo do Prešernove kuće na Stolu, gdje ćemo prenoćiti.

Sunce se već davno sakrilo za vrhove Stola i obzorjem se vukle od zapada sive guste magle i navješćivale ponovo skoru kišu. Bilo je veče, kad stigosmo na podnožje žala u suho korito vododerine. Probiviš se kratkom, ali gustom šumom izašli smo

na livade Zelenice. Naokolo pasu goveda ili se odmaraju u crnu blatu oko pastirske kolibe.

Magla se u tu kotlinu spuštala sve niže, zastrla vrhove gora, pa je iz nje iznova počelo kišiti. Sklonusmo se pred sve gušćom kišom u pastirsku kolibicu, da u njoj prenoćimo i ranom zorom nastavimo put na Stol. Tu ljetuje sedamdesetogodišnja pastirica i njezina dva unuka. Čuvaju i pasu blago, što im ga povjeriše seljaci iz sela oko Žirovnice. Zidovi kolibe od tesanih su dasaka, a između njihovih pukotina struji uzduh. U njoj je jedva mjesta za trojicu, četvoricu. Usred kolibe je zemljano ognjište, na njemu dimi prigušena vatra i vari se mlijeko u kotliću. Po drvenom zidu izvješeno je nekoliko lonaca i zdjela. Spava se na daskama, što su prislonjene uz drvene zidove kolibice. Malen prostor u dnu odijeljen je daskama i služi za spremanje sira i kisela mlijeka. Dođu li gosti, turiste, koji iz Žirovnice polaze na Stol, pa ih na putu uhvati noć, kiša ili oluja, prisiljeni su da prenoće na daskama, s kojih pastirica skida sir i kiselo mlijeko, da bude na njima mjesta za umorne putnike. Svi je znadu, svi se njome rukuju, vesela je i dobroćudna. Lijepo te dočekuje, nudi mlijekom i sirom, mnogo priča s puno zdrava narodnoga humora i rado se krijepi gutljajima »žganja« što joj ga nude gosti.

Kiša, koja je isprva rominjala, počela je sve jače ritmički udarati o drven krov, kroz koji je po koja krupna kap pala na ognjište, začvrčala i brzo se isparila. Kad se smrklo, začuše se pred kolibicom

glasovi i žamor. Dolaze četiri turista iz Žirovnice da prenoće u kolibi. U njihovu je društvu mlada djevojka. Sjela je na ognjište da se ogrije, jer je prozebla putem u laganoj haljini. Kuda će se svi smjestiti? Noću će doći iz Žirovnice još dva unuka pastiričina i možda još koji turista. Ali starica namješta daske, određuje gdje će koji da legne i začudo svi su imali svoj kutić i zadrijemali. Dim s ognjišta napunio je kolibu, pali grlo i oči. Ni najmanja stvarca ne uzima išta našoj snenosti i umornosti. Mislite li, da se tu pita kojeg li si zvanja, i što te smeta na ležaju? Svi smo u planini braća, sve nas združuju u planini zajedničke prilike i udes. Usneš brzo u tom gustom dimu, kraj pucketanja vatre, ritmičkog padanja kiše i hladnog vjetra, što je počeo da duva kroz pukotine drvenih zidova pastirske kolibe.

O ponoći probudi čitavu kolibu lupanje o drvena vrata, koja je starica zatvorila motkom. Njezina dva unuka dovedoše iz Žirovnice još četiri turista i dvije turistkinje. Jedva imadu u kolibi toliko mjesta, da sjednu oko ognjišta. Bdiju u razgovoru i šalama.

Kad se oko tri sata ujutru razvedrilo i mnoštvo zvijezda prosulo po tamnom obzorju, izlazimo iz kolibe, da nastavimo svoj put na Stol preko Vrtače između Srednje Peći (1930 m) i Orličja (2103 m). Na tom putu između kamenih blokova, što su se odvalili sa strmih stijena, dočekalo nas svitanje dana. Vrhovi Stola i Begunjščice zalili se lakim rumenilom, što je silazilo sve dublje niz kamene gore i prelazilo u žuto zlato. Iz svemirskih dubina silazile su ne-

viđene ljepote boja i svježine na taj krasni gorski kraj. Putem stanemo, odlažemo naše torbe, veremo se po pećinama, da uberemo velike egzemplare runolista, što ih u njihovim skrovištima po klisurama probudilo jutarnje sunce i zanjihao na tankoj peteljci lagan vjetrić.

Iz Celovačke kuće dolaze putem po grebenu iz Austrije njemački turisti i uspinju se na Stol. Svi su okitili klobuke velikim cvjetovima runolista. Žure se da još za vedroga jutra dohvate vrhunac Velikog Stola i da se naužiju dalekih vidika u doline Save i Drave, na zeleno Bledsko jezero s Otokom i starim gradom, na Bohinjsko gorje s Krnom, na Triglavsko gorje s majestetičnim Triglavom, Rjavinom, Škrlaticom, na Kočnu, Grintavec, Skutu, Ojstricu u Kamniškim Alpama, na Kranj, Storžić, na Karavanke s Babom i Kepom, na Blaško i Vrpsko jezero s Celovcem i bijele vrhunce Visokih Tura. Čitav dan bili su vidici jasni i prekrasni, jer je obzorje bilo bez oblaka, a uzduh čist i svjež iza jučerašnje kiše i oluje. Stojimo pred Prešernovom kućom na Stolu, u koju sa svih strana dolaze turisti i ne možemo se dosta nadiviti ljepoti zemlje i kraja, što ih gledamo okupane u žaru podnevnoga sunca s ove prekrasne i visoke točke naših Karavanki.

Poslije podne istoga dana vraćamo se iz toga gorskog svijeta sunca i ljepota u nizine kao da nam podrezaše krila. Vraćamo se starome životu, starim iluzijama . . .

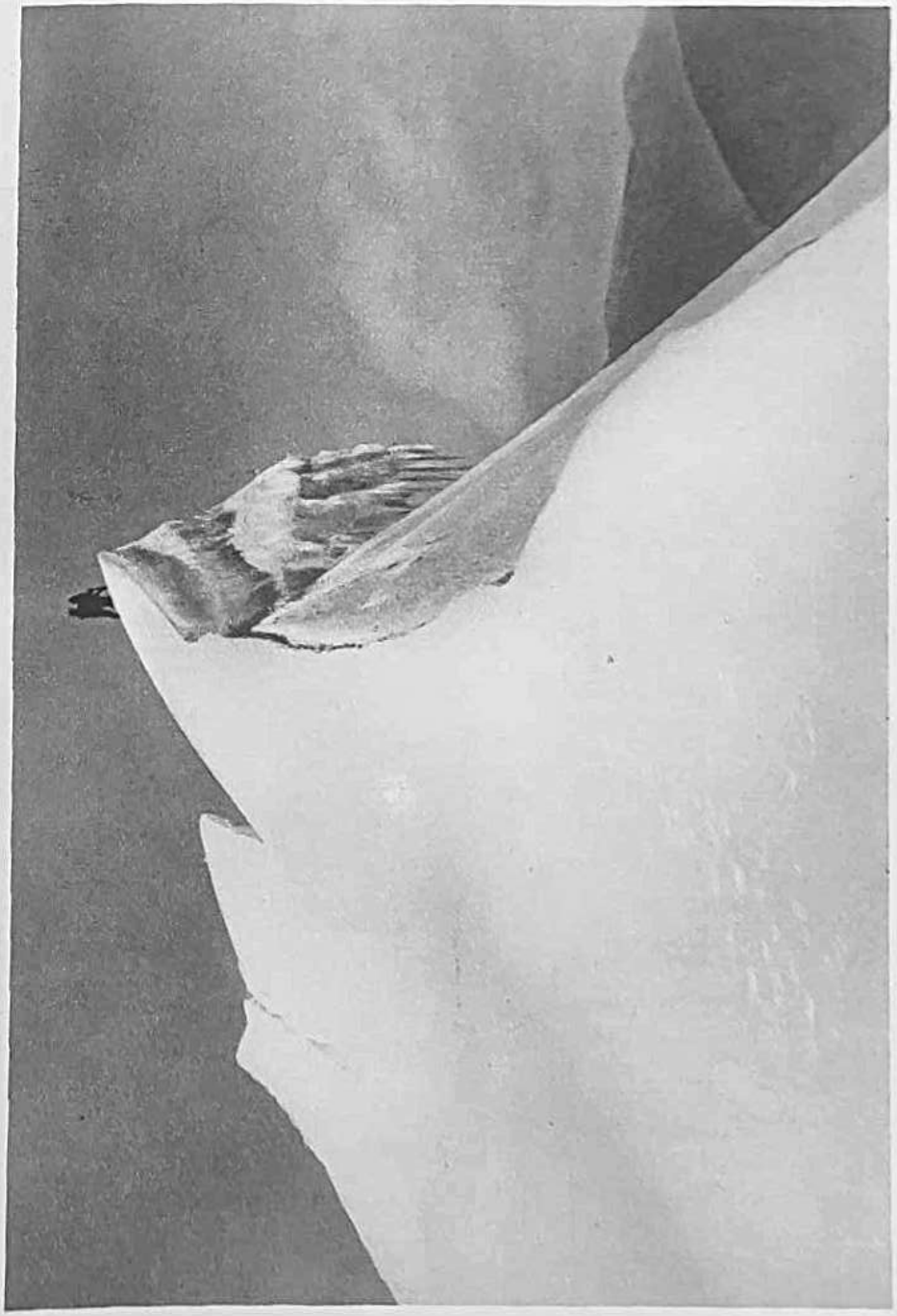

VELIKI VENEDIGER 3660 M U VISOKIM TURAMA

Jutro na Velikom Venedigeru (3660 m)

U Visokim Turama ističu se dvije goleme skupine bijelih gora sa svojim širokim i dugim ledenjacima. Skupina Glocknera (3798 m) i nešto niža skupina Venedigera (3660 metara). Dok je vrhunac Grossglocknera šiljak s obje strane više stotina metara ovjesno odrezanoga grebena, vrhunac je Venedigera golema prema sjeveru strmo odrezana ledena i snježna streha, koja se čini kao polomljeni most, što je imao da spaja zemlju sa svemirom.

Od te impozantne bijele stijene spuštaju se lagano na sve četiri strane svijeta više kilometara dugi ledenjaci do visine kojih 2300 m i zatvoraju gorska sedla. Kližu se u doline između Velikoga i Malog Venedigera, Velikoga Geigera, Simonispitze, Dreiherrenspitze, Hohe Aderla, Reinehorna, Schwarzwanda i Kristalwanda. U području Venedigera imade osamnaest alpinskih kuća; između njih je najviša Defreggerhaus, podignuta na visini od 2960 m, za stotinu met. više negoli naš orijaš Triglav (2863 m). Za tri ljetna mjeseca, Kürsingerhütte, Neue Prager-

hütte, Badenerhütte i Defreggerhaus, za svakoga vremena, danju i noću, prepune su turista obojega spola, bez razlike vjere i narodnosti, koji dolaze da pohode sijede gorostase, čije se zelenkasto bijele haljine spuštaju lagano i daleko u nizine, da se porazgovore s ovim bijelim glavama, ledenim sfingama mudrosti i mira; da se za vedrih večeri i lijepih jutra naužiju slikovitih prizora i vidika u široki i daleki svijet.

... Večer je bila vedra, kad stigosmo jednoga dana, krajem srpnja, dugom Tauernskom dolinom prego Gschlössa u Pragerhütte, zidanu jednokatnu alpinsku kuću na kamenoj uzvisini, koju sa sviju strana opkoljuju snježnici. Prepuna je turista i svi se u čudu pitaju, kuda će se smjestiti još oni, koji dolaze s različnih strana.

Vjetar je savjesno čitavo poslijepodne čistio vrhove Visokih Tura od magle i zato je večer u toj visini od 2800 m bila prekrasna i vedra, prepuna kontrasta i nijansa u bojama na obzorju i zemlji. Takve se slike mogu vidjeti samo u visokim Alpama. Pred kućom stoje turisti, da se nagledaju u ovoj golemoj galeriji velebnih slika, najvećega umjetnika — Prirode. Naglo je zahladilo, dršću od studeni, ali se ne miču ni za korak sa svoga mjesta. Radosni su, klikću u zanosu, upiru prstom u daleke silhuete impozantnoga Glocknera, Wisbachhorna, Sonnblicka, Dachsteina i mnogih drugih velikana u nepreglednom moru visokih gora različnoga oblika i visine. Kad je ugasla i posljednja krvavo zlatna zraka sunca na zapadu, a unaokolo se smrkla

sivkasto ljubičasta maglica u crnu tamu, vraćamo se u kuću, u kojoj se vrzu turisti obojega spola, mladež i vodiči kao u mravinjaku.

Zvijezde su posule tamno obzorje. Rađala se tiha, šutljiva i studena noć. U alpinskoj se kući spremalo na noćivanje, jer valja ustati iza polnoći i s vodićima krenuti na vrh Venedigera, dok još nema sunca, dok je snijeg još zamrznut i drži čovjeka nad pukotinama ledenjaka. Noćivalo se kojekako. Ležalo se po hodnicima, stubama, u zajedničkim sobama uzduž i poprijeko. Bilo je tu Tirolaca, Bavaraca, Sasa, Austrijanaca i nekoliko Čeha. Spavaju odjeveni i zamotani u debele gunjce. Neki ne mogu ni oka da stisnu i započinju razgovor sa susjedima. Neki opet usnuše u toj nemirnoj košnici dubokim snom.

U dva sata noću vodiči svojim teškim koracima i svjetiljkama budili su po sobama turiste. Po stubama i hodnicima nastaje konvulzivna žurba; svi hoće da što prije dobiju čaj i da odu iz kuće. U tri sata ujutru, u polutami, izlaze iz kuće posljednji turisti sa svojim vodičima, koji su omotali oko prsiju duga užeta. Ne zapaljujemo svjetiljke, jer je na snijegu vidno. Svi šute i koračaju odmjerenim tempom po strmim snježištima, koja nas izvode na kameni greben. Taj lahko prelazimo zaobilazeći velike blokove kamenja. S toga grebena spuštamo se opet na široka snježišta i nastavljamo put ponešto uzbrdice ledenjaka. Tu nam na jednome njegovu rubu, gdje se ukazale široke ledene pukotine, vežu

vodiči užeta oko pasa i povezuju nas sve po dva, po tri u jedan skup.

Dan je svitao, kad stigosmo podnožju Maloga Venedigera. Stanemo više puta da odahnemo. Uzduh je bio sve ređi. Pojedine skupine usporuju korake i zaostaju. Daleko negdje iza Triglava i Julijskih Alpi čitavo je obzorje u vedrini izlazećega sunca, u sjaju zlatnoga svijetla, u nijansama crvenih, žutih i violetnih šara. Svi stanu i instinktivno se okrenu prema istoku, da dočekaju izlaz sunca, čija se ognjena ploča polagano dizala iz dubina i svima nam crvenozlatnim zrakama ozlatila lica. Zasvijetle se violetno rumenom bojom bijeli vrhovi Reinehorna, Schwarzwanda, Malog i Velikog Venedigera, po čijem se snježnom rubu vrzu ljudi poput malenih crnih crva, koji su davno prije nas uranili. Unaokolo po kristalnim ledenjacima svjetluca na suncu tisuću iskri u prekrasnim intenzivnim bojama. Stavimo na oči žute naočari, da se odbranimo od violetnih zraka, jer ne možemo da gledamo prostim okom blještanje tih dragulja i čitavoga kraja u jakoj njihovoj boji.

Još kratak uspon po strmom snijegu, pa ćemo biti na najvišem vrhu Venedigera, na onoj bijeloj impozantnoj snježnoj strehi, o kojoj predaja veli, da je na nju prviput stupila ljudska noga 1797. godine, dok je godine 1828. odvažni lovac Rohregger prvi put vodio vojvodu Johanna i njegovih 15 pratilaca preko Maloga na Veliki Venediger. Vraćajući se s vrha odvalila se pod nogama Rohreggera velika masa snijega, s kojom se strovalio u dubinu od više stotina metara i ostao živ.

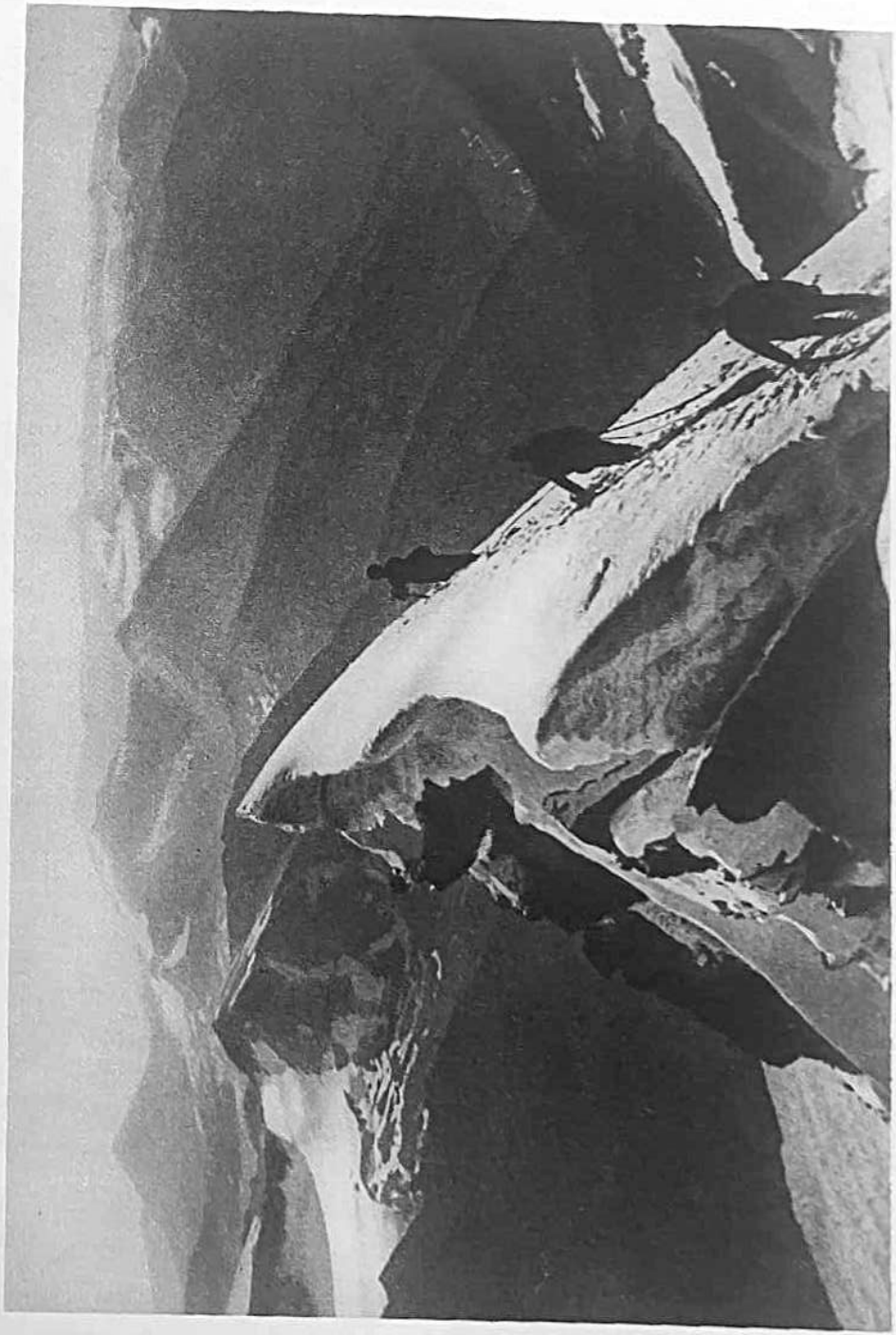

NA MALOM GLOCKNERU 3750 M

Od kuće Pragerhütte na vrh Venedigera uspinjali smo se tri i pô sata bez ikakove pogiblji i teškoća. Po lijepom vremenu ne bi iskusniji turisti u Alpama ni trebali vodiča za Venediger, da ne prijete pogiblji zablude u magli, koja je u Alpama redovita pojava i dolazi često posve iznenada. Tako se dan prije nekoliko Bavaraca vraćalo s Venedigera povezanih ruku i koljena. Na povratku s vrha zatekla ih magla, tuča i snježna vijavica, pa su usprkos njihova alpinskog iskustva i poznavanja Venedigera, zalutali na ledenjacima i padali u pukotine. Izbavio ih je nakon tumaranja od više sati neki vodič, koji je čuo njihovo dozivanje, odveo ih u planinsku kuću.

Na samome vrhu otopilo je sunce površinu snijega i zato se propadalo na svakom koraku do koljena.. Po čitavome rubu vrha Venedigera posjedalo je na snijegu mnogo turista, koji su se sunčali i naslađivali dalekim vidicima. Dvije turiskinje i dva mladića, slabije otporne snage, morali su se brzo povratiti, jer im je pozlilo u rijetku uzduhu.

Pod našim nogama na sve četiri strane svijeta široki i duboki raspucani ledenjaci, među visokim gorama duboko usječene zelene i šumovite doline, u kojima vijugaju gorske bujice i potoci. Unaokolo, kud oko segne, more bregova, ocean gora, vrhunaca različnoga oblika i visine. Daleko na istoku, od Karavanki i Triglava, Škrlatice, pa sve do Dolomita i njihovih karakterističnih triju Cina, Monte Cristala, Ortlera i švicarskih Alpi, sve se kupa i ljeska na suncu kao valovje na uzburkanome oceanu.

Stupivši posljednjim korakom na najviši rub golemoga ledenog vrhunca Velikoga Venedigera, pod kojim je provalija od više stotina metara dubine, skinemo instinktivno šešire i osjetimo, da i u toj visini slobode i sunca imade nešto neizmjerna nad našim glavama, visoko gore u svemiru, što nas je prikovalo čvrsto uz ovu zemlju, koja nas je rodila . . .

VELIKA PLANINA U ZIMI

Zapisci iz Kamniških Alpa

Kod zalaza sunca stigli smo na vrh Pece, krajne gore naših Karavanki na jugoslavensko-austrijskoj međi i pozdravljali bijele Kamniške Alpe, što se dizale visoko u vedro obzorje svojim divovskim stijenama. Na toj lijepoj razglednoj točci dočekali smo i prve magle večernjega sumraka. Naokolo naše gore, s vrhova Kamniških Alpa, sa Raduhe, Olševe, Urške gore, sa Karavanka i Obira spuštale se teške večernje sjene u zelene doline i pomalo skrivale našem oku ljudska naselja sa bijelim kućicama i crkvenim tornjevima.

Na Peci je narod slavio otvorenje planinske kuće. Čitavi dan i noć dolazile su iz dolina povorke ljudi, stotine seljaka, rudara i planinara. Cijelu noć tutnjili su mužari, svijetlile rakete i silni krijesovi, oko kojih je narod sjedio i bdio u pjesmi i veselju. Zvuci glazbe i plameni jezici krijesova javljali su ljudima u dolini, da se raduje ova lijepa gora u svečanoj noći . . .

Drugo jutro silazili smo s Pece u slikovito gorsko mjestance Solčavu, što se stislo između strmih i šumovitih gora. Odavde ulazimo u najljepšu našu

alpinsku Logarsku dolinu, gdje se na svakome koraku otvaraju zanimive, šire i dublje perspektive. Njome protiče i šumi mlada Savinja, sakrita u kamenim prudištima. Čitava dolina prepuna je vanrednih kontrasta oblika i boja u nizini i na visokim gorama, koje ju zatvoraju svojim oštrim vrhovima, širokim i okomitim stijenama Ojstrice, Planjave, Brane, Turske gore, Rinke, pa sve tamo do najteže pristupnih grebena Mrzle Gore, niz koju pada veliki srebrenasti slap Rinke i razbija se o tvrde kamene stijene.

Mimo ovog slapa vodi iz Logarske doline lijepo izvedeni planinski put na Okrešelj do Frišaufove planinske kuće. Podignuta je u sredini veličanstvenoga amfiteatra Kamniških Alpa i bijelih snježnika Savinjskoga sedla. Pod modrim ljetnim obzorjem, u tišini bijelih kamenih stijena i snježnika, opaja te miris jela, omorika i bradatih macesna u šumama na Okrešlju.

Okrešelj je ishodište na zahvalne ture po Kamniškim Alpama, na Ojstricu, Planjavu, Kamniško sedlo, Branu, Tursku Goru, Skutu, Rinku, Mrzlu Goru i Savinjsko sedlo. Putovi prolaze prudištima, snježištima, stijenama, pećinama i prodorima ovih visokih gora, koje stoje mirno poput sfinga i privlače nas svojom tajinstvenom šutnjom.

... Bilo je početkom srpnja, jednoga lijepog jutra, kad smo se od Okrešlja uspeli strmim snježištem kroz Turski žljeb. Na njegovome sedlu opraštamo se od četvorice »Skalaša«, koji su otišli na Skutu, a nas trojica proslijedimo put na Tursku Goru, što

se ističe oblikom svoga vrha i škrbinama na dugim grebenima. Na njezinom najvišem vrhu sproveli smo više sati u promatranju grandioznih prizora na modrome obzorju. Rađali se ogromni bijeli i sivi oblaci u svim mogućim zagonetnim oblicima. Dizali se majestetično u vis, potamnili sunce, bacali sjene po gorama i dolinama, slijevali se jedan u drugoga, ljubili se i sigrali u uzduhu pod toplim ljetnim suncem poput valova na modrome moru. Tko da shvati njihov život i fantazije njihovih oblika? Tko da razumije njihovu dubinu i simbole? Njihovu čudotvornu moć u tajanstvenim dubinama vaselene? ... Ignoramus et ignorabimus ...

Bilo je podne i sunce se skrivalo za silne oblake, kad smo silazili s Turske Gore niz pećine i škrbine Kotliča u smjeru susjedne Brane, s koje su lijepi pogledi u dolinu Kamniške Bistrice i Logarske doline. Na njezinome vrhu dočekala nas neprozirna magla, što nam zastrla sve vidike. Legosmo u blizini od kamena složenog stupa, da odmarajući pričekamo, dok se digne ta jednolična, siva magla. Prikovala se teška poput olova za našu goru. A kad su počele iz nje padati velike kapi kiše, a iz daleka dopirati do nas jeka od grmljavine, požurimo naš slaz na Kamniško sedlo, da se u planinskoj kući sklonemo od nevremena.

Čitavo poslije podne prosjedili smo u toj kući, zastrtoj crnom maglom i slušali orgije vjetra, oluje i munja, što su udarale u klisure i vrhove Ojstrice i Planjave. Slušamo kako njihove kamene stijene biju boj sa valovima vihora i oluje. Ali one junačke i

neustrašive prkose svojom snagom i ne boje se grožnje neba i tutnjave gromova.

Pod večer istoga dana, kad je oluja minula i oblaci se razilazili u sjevernome vjetru, silazili smo sa Kamniškog sedla po izgrađenom i osiguranom putu na Okrešelj u Frišaufovu kuću.

Na Okrešlju doživili smo jednu od onih krasnih i tajinstvenih noći, koje ovim Alpama podavaju posebni čar i mističnost, gdje one u noćnoj tami gube svoju oštrinu i nepristupnost, a naša se mašta priklanja njihovom životu i dahu. Još prije ponoći nebo se prosulo zvijezdama i jedna je crvena zvijezda pala u dugome pravcu iznad Mrzle Gore. Iza Ojstrice i Kamniškog sedla rasvjetljivao je mjesec obzorje i njegovo je svijetlo u širokim plohama prelazilo na kamene vrhove Mrzle Gore. Pod tim čarobnim mjesečevim svijetlom šutile su naokolo visoke tamne stijene, šutile šume na Okrešlju. Šume se blistale kao srebro i u njima je tako tiho, da čujemo samo svoje srce. Duboka, krasna, tiha noć puna je nekog iščekivanja. Zanosi nas neobičnim prizorima prirodnih čara, gorskog života i ljudske mašte, te šutimo, utonuli u mislima, ili šapćemo samo da ne pomutimo ovaj sveti i veličanstveni mir. Živimo životom ovih gora, dišemo njihovim dahom, dižemo poglede iznad njihovih visokih vrhova, u tamne dubine neizmjerne vaselene, što nam ostaju jednako tajanstvene i duboke tamo od Ptolomeja i Galileja, pa sve do Kopernika, Newtona i Einsteina. Svaka je njihova misao u tom misteriju

ostala samo pokušaj, da se otkrije bivstvo i vrijednost ove ljepote . . .

Igra mjesečevog svijetla i njegovih sjena po ovim visokim gorama, po divljim pukotinama njihovih stijena, po dugim kamenim žljebovima i nadvisnim pećinama Mrzle Gore bivala je sve življa, sve tajanstvenija. U tom sjaju imalo je nešto, što nadilazi materijalnost, što čini utisak nečeg transcendentalnog . . . I tamo u dnu Mrzle Gore, gdje je ona najdivljija svojim provalijama, pribita je na kamenoj stijeni mramorna ploča, što prkosi smrti i čuva spomen na nekad živo srce mladog Pavla Šumana. Pred dvije godine unesrećio se na toj gori u čežnji za užitkom u izvrgavanju pogibeljima.

. . . Bila je isto takova mjesečeva noć, kada ga mrtvoga snesoše sa visoke pećine Mrzle Gore. Zavijen u bijelu ponjavu ležao je na zemlji pred planinskom kućom na Okrešlju, u kojoj za njega mrtvoga, nije bilo više mjesta. U kući tišina i mir. Svi se stisli u svoje kutove i zatvarali prozore pred ovom grozom tako blize smrti. Samo dvije idealne njegove planinske družice, splele su mu vijenac gorskog cvijeća i položile ga mjesto majke na njegovo truplo. Drugo jutro, rano u zoru, odnesla ga malena žalobna povorka u Solčavu, noseći pred truplom mjesto križa njegov cepin, ovjenčan vijencem rododendrona . . .

Ah, ostavimo ovo tužno mjesto ljudske tragike! Pođimo dalje, — dalje, kuda čezne naša duša. Ona hoće sunca, ljepote njegovih boja, harmonije, pri-

rode, uma i duše, a ne će misli i vjere koje ju zbunjuju strahom o smrti.

... Prolaze nam dani u Kamniškim Alpama jedan ljepši od drugoga, u penjanju po tim gorama, po snježnicima, po kamenim žalovima i sipinama. Uzlazimo lijepo izvedenim putom na Savinjsko sedlo, s kojega je slikovit pogled u dolinu Bele, na Babe, Skutu, Grintavec i Kočnu. Pred nama čitave Kamniške Alpe u svoj njihovoj snazi i veličini. U središtu ove slike stoji najviši masivni Grintavec (2558 m), oko kojega se kupe ostale gore svojim divljim razrovanim stijenama, prodorima, procjepima, snježištima od istoka na zapad, od Ojstrice i Planjave, sve do Grintavca i Kočne. Vanredno je zanimiv slaz od Savinjskoga sedla prama Českoj kući, koja imade lijepi položaj pod ogromnim masivom sjeverne stijene Grintavca. Prolazi se široke snježnike ispod sjeverne stijene Skute, kroz žljebove sa glatkim pločama, kroz klance, sutjeske i prodore »Žrela«, osiguranim puteljkom ili nogostupom. Čitavim ovim putem lijepi su vidici u idiličnu dolinu Jezersko, na Storžič, Obir, Kočnu i Karavanke. Od Češke kuće preko sjeverne stijene Grintavca na Mlinarsko sedlo vodi dobro osigurani put, koji je u proljeće i početkom ljeta zasut snijegom. Penjanje po tom snijegu, gotovo na okomitoj stijeni traži mnogo opreza i vještine, upotrijebu cepina, užeta i na zaleđenim mjestima željeznih dereza. Dok je sjeverna strana Grintavca često i usred ljeta zasnježena, na Mlinarskom sedlu snijeg okopni još u rano proljeće.

Za lijepog sunčanog dana imali smo sa Mlinarskog sedla dalekosežni razgled na čitavi sklop Kamniških Alpa, te na masivnu piramidu Velikoga Grintavca, na rastrgane grebene i stijene ogromne kamene gromade Kočne (2539 m). Grebeni Maloga Grintavca gole su hridi i kamene škrbine. S jedne i druge strane ruše se u duboke kotline stijene i pećine, što ih vjekovi i vjekovi razaraju i rastreskavaju.

Na vrhu Velikog Grintavca čitavo smo poslije podne posvetili sunčanju. Tu je život na ovoj visokoj gori stvoren za sunčani sjaj, za užitke u vidicima i pogledima u daleki svijet, pun šarolikosti, oblika, boja i žara. Tu naše srce u ovim kratkim časovima živi u slobodi i prostoru, kako nas to uči sama slobodna i prostrana ova priroda. Ne možemo dosta da se nagledamo ovog svijeta daleko pred nama i pod nama. Tamo duboko dolje idilična je dolina Jezersko, gorenjska ravnica sa Ljubljanom i Kranjem, Julijske Alpe sa Triglavom u sredini, Karavanke sa Obirom, Košutom, Storžićem, Kalški Greben, Krvavec... Tko bi ih izbrojio u tom velikom nizu gora i dolina! Od časa do časa zaplovi sad nad jednom sad nad drugom gorom bijeli oblak, zasjeni ju, da ju poslije, kad se oblak raspline, još ljepšim žarom pozlati toplo sunce. Cijela je ljetna priroda naokolo u živom dihanju, u sjaju i kretnji. Sve trepti i titra, svagdje obilje životne snage, što budi i pokreće svijet.

Kad je sunce zapadalo za Kočnu, brzo je zahladilo u tim visinama. U dolinama hvatale se prve

sjene sumračja. Po vrhovima gora sjedala hladna večer, i prevlačila ih ljubičastom paučinom ... Silazimo sa Velikog Grintavca na Kokrsko sedlo, da prenoćimo u planinskoj kući i da drugog dana zorom nastavimo put preko Kalške gore (2014 m) i Kalškog Grebena (2223 m), Velikog Zvoha na Krvavec, prekrasnu razglednu točku u Kamniškim Alpama, gdje smo ponovo i na ovim planinama doživili dragocijene trenutke, koji jačaju snagu, vraćaju radost i razvedruju sve intimne kutove naše duše ... Ovako se čovjek u planini obnovljuje ...

IZVACI IZ RECENZIJA O PRVOJ KNJIZI »SA PLANINA I GORA«

»VIJENAC«: »Svu knjigu, počevši od prvoga članka, pa do posljednje točke, prožimlje uistinu istinski idealizam i nepatvorena ljubav, čista nesebeznalost požrtvovnoga i neumornoga planinara. Njegova je ljubav za prirodu i njegova čežnja za njenim trajnim ljepotama neslomljiva i neugasna! A ljepote prirode ukazuju mu se kao svakome idealisti njegove ispunjene sanjarije, to veličanstvenije, to idealnije, što je valjalo do njih stići golemim zaprekama i vratolomnijim opasnostima. Uoči li se pored toga, da je auktor knjige i rutinirani stilista, koji se u ranijim godinama istakao s uspjehom u našoj originalnoj novelistici pod pseudonimom Albertinov, pa tako stekao intenzivnim novelističkim radom osobitu sposobnost unutrašnjega psihološkog zapažanja i vanjskoga izoštrenoga gledanja sviju prirodnih ljepota, onda se knjiga s pouzdanjem može čitati.

I za to ovoj vrijednoj knjizi u rijetkoj biblioteci naše turistike treba odrediti posebno mjesto, jer ona je svojom neposrednom sugestivnošću propagandistički spis par ekselans, a svojom blistavom impresionističkom plastikom djelo pjesničke vrijednosti.«

»OBZOR«: »Poznati naš publicista o planinarstvu Vjekoslav Cvetišić, objelodanio je svoje zapiske pod naslovom »Sa planina i gora«. Obašao je sve naše planine i opisao ih na temelju autopsije svog bistrog planinskog oka, te mu se stoga članci s velikom zanimivošću čitaju.«

UČITELJSKI STALEŠKO-PROSVJETNI LIST: »Knjiga Vjekoslava Cvetišića u našoj je literaturi osebnoga značaja. To je knjiga puna osobnih impresija jednoga pasioniranoga turiste,

koji je naučio prirodu umjetnički posmatrati i koji umije sve dojmove, koje mu pojedine turističke partije utiskuju u dušu, fino donijeti pred svoje čitače i tako u njima izazvati gotovo jednaki užitak. Knjiga će dobro doći i nastavnicima osnovnih i građanskih škola u geografskoj obuci. Školske knjižnice svakako ne bi smjele biti bez te lijepe i vrijedne knjige.«

»*PLANINSKI VESTNIK*«. *Glasilo Slovenskega planinskega Društva.* »Ta lepa od prve do zadnje strani vabljivo simpatična, pri nas vse premalo znana knjiga je srčno-odkriti in prisrčni confiteor pravega planinca in — to ne more biti drugače — dobrega človeka. Kot skromni »zapiski« nastopa to literarno delo. So res po zunaji gesti zapiski, a dvigajo se visoko nad omejenost osebnih doživljajev, ker im daje pisatelj po svojih izkušnjah in svojem premišljanju in čustvovanju, splošen pomen duševnosti in nravnosti. Kdor hoče samega sebe presoditi, je li na pravem potu k pravemu planinstvu, ta vzemi to knjigo v roke. Služila mu bo kot oživljeni katekizem planinstva. Pisatelj je doma prav tako v Triglavskom pogorju, kakor pozna skalovito samoto Velebita in sve tajnosti Gorskega Kotara, pa tudi ledena polja Grossglocknera. Lapidarno je kot geslo svoji knjigi zapisal značilni motto: »Planinar je idealista, nesebičan, požrtvovan, neumoran«. Vsa knjiga je praktičen primjer za to devizo. Takovi nazori preporočaju knjigu vsakomu.«

»*NAPREDAK*«. *Naučno-pedagoška smotra:* »Vjekoslav Cvetišić, sada izraziti i pasionirani planinar, javljao se je ranije pod pseudonimom Albertinov, u »Prosveti«, »Vijencu«, »Nadi« (bosanskoj) i drugim beletrističkim listovima kao novelista, kritičar, u ovoj knjizi opremljenoj s mnogo izvrsnih reprodukcija, iznosi svoje utiske i svoja oštrovidna opažanja. U njima osjećate, kako auktor poznaje izvrsno prirodu, kako umije prisluškivati svakome njezinu drhtaju i šaputanju, pa kako profinjeno znade proćutjeti sve one momente, koji prožimlju ugodnošću dušu. U knjizi imade tako lijepih i plastičkih stavaka, u kojima opisuje prirodu i njene ljepote, da bi pristali u svaku čitanku. Knjigu »Sa planina i gora« toplo preporučujemo, jer će im ona u obuci geografije svojom osobitošću izvrsno poslužiti.

»*HRVATSKA METROPOLA*«: Rijetko je koja knjiga, koja se čita tako voljko kao ova. U autora toliko je planinskoga iskustva, toliko poznavanja hrvatskih krajeva, a uza to toliko osjećaja i opažanja, da je gotovo jedini pozvan, da svoje zapiske preda širokoj javnosti u formi, u kojoj ih je složio. Slog mu teče lako, živahno i birano, a iz svakog retka izbija iskrena, prava, planinarska duša. Knjiga će obradovati svakog, jer će mu dočarati pred oči toliko puteva i doživljaja, što ih je i sam prošao u svom planinarskom nastojanju, uopće svakom će pružiti nekoliko ugodnih sati, da bar u duhu pribiva veličanstvenim pojavama prirode.«

»*DER MORGEN*«: »Život je jadan bez ljubavi i nagnuća k prirodi. Ova knjiga poslužiti će mladiću i starcu i otvoriti mu vrata u ljepote božje naravi. Knjiga je pisana pomno i postati će knjiga propagande za planinarstvo. Predaleko bi nas vodilo, da iznosimo sve prednosti ove lijepe knjige. Za svakoga tko ju pročita, imati će uspjeh, kao rijetko koja knjiga u turističkoj literaturi.«

SADRŽAJ:

Triglav 5
Alan 12
Križ 18
Od sv. Jure do sv. Ilije na Biokovu . . . 24
Mangart u suncu i oluji 31
Ivanjska noć na Kumu 36
Tri dana u snježnoj mećavi 41
Na Sonnblicku 46
Doživljaji u Karavankama 53
Jutro na Velikom Venedigeru 59
Zapisci iz Kamniških Alpa 65